

NOVALIS

ENRIC D'OFTERDINGEN

TRADUCCIÓ DE JOAN MARAGALL

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»

1907

PROLEG

HEUS-AQUÍ una novela pera poetes, gairebé exclusivament. Perquè d'ella pot dir-se lo contrari de lo que solia dir-se algun temps pera recomanar obres semblants. Aquí l savi no hi trobarà pas prou ciencia, ni l desvogat prou entreteniment, ni l ignorant ensenyances, ni l preocupat distracció: sols el poeta s'hi delitarà segurament. No hi ha lo que sen diu color d'epoca, am tot i estar situada l'acció en una molt marcada de l'història, ni interès en l'acció mateixa, ni pintura de caracters, ni logica de passions, ni es res més que una profunda fantasia... gairebé infantil. Es això: una obra infantil i profunda, que ni tant sols fou ben acabada. Es la concepció d'una criatura sublim començada a realisar am poca traça i trencada per una mort primerenca; es, en una paraula, una obra romantica, d'un romantic primitiu; agudament romantica; agudament cap endintre.

Romanticisme es individualisme, pel cas; i en Novalis es un poeta... deixeble den Fichte, el seu contemporani i amic. Adora l Jo com a centre del món, com a principi i fi de tota cultura, com una potencia pera aconseguir la veritable llibertat i la benaventurança.

I, com que es un poeta, en la poesia troba l camí pera aquest aconseguiment. «La poesia — diu — resol l'esser agè en el propi. La poesia es la realitat absoluta. Quant més poetica una cosa, més veritat es. El poeta comprèn la natura millor que l'enteniment científic.»

I heus-aquí l desplegament d'aquest germe: el poeta no ha assolit encara l grau més alt de llibertat, perquè, si bé espiritualisa la realitat, no arriba encara a realisar lo espiritual. No es encara l magic. Ell es al magic lo que un nin a un home fet. Així la faula de fets meravellosos es un pressentiment infantil del perfecte idealisme magic a que l'individu se sent cridat. El món de la faula es del tot oposat al món de la realitat, i justament per això li es tant semblant, com el caos es semblant a la creació perfecta. En el món futur tot hi es com en el passat, però d'una altra manera. El món futur es el caos racional, el caos que s penetra a sí mateix.

Tot això sembla horriblement abstracte pera un poeta, no es veritat? Més, veus-ho-aquí daurat per un raig de sol. Per en Novalis l'esguard fresc de l'infant es més trascendental que l del vident, més segur de sí mateix. Ell

creu que sols en la feblesa del nostre organisme i en la nostra consciència física consisteix el que no ns veiem en un món de fades; que les rondalles són somnis d'aquell món que es nostra patria, que s troba per tot arreu i en lloc; que les més altes potències nostres que un dia compliran tots els nostres volers, són ara les Muses que ns animen amb dolços records en el penós camí. Sí: la força que ns comença a descloure l misteri de les coses i ens fa l món, sinó clarament intel·ligible, familiar al menys, harmònic, es, segons en Novalis, la poesia. I per això, pera ell, la veritable poesia es la romàntica: «Quant més personal, més local, més temporal, més particular es una poesia, — diu, — més prop està del seu centre. Una poesia ha d'esser inagotable com un home. El sentit poètic té molt de comú amb el sentit místic: es el sentit de la manifestació de lo particular, personal, desconegut, misteriós: el sentit de lo casual necessari.

En Novalis se desembraça de tota filosofia exclusivament racional amb aquests mots: «Mai arribarem a comprendre ns del tot, però podem arribar a molt més que a comprendre ns». I diu que an aquest *més que comprendre* li fa molta nosa l *compendre*.

Heus-aquí ara lo que diu sobre tot això, i les conseqüències que n treu, en Bruno Wille, el prologuista de l'edició Meissner de les obres completes den Novalis, que m'ha servit de

guia en tot lo que fins ara he dit, i de qui copió lo següent :

«La nostra concepció científica del món — diu en Wille — està encara molt lluny de aquestes idees, i per això m sembla tant més necessari accentuar el valor universal de lo romantic i no considerar les singulars idees d'un Novalis com capricis i jocs de paraules enginyosos, sinó com germens de veritats que poden portar amb el temps uns fruits magnífics. Una concepció del món que no vulga esser acusada de mala fè o d'estretor de mires no pot tancar-se en un racionalisme exclusiu, sinó que ha de tenir lloc per un sentiment de la vida que, am les seves armonies i els seus aspectes religiosos i artístics, ne dignifiqui el gran misteri. I aquest fou l'intent del romanticisme. Lo que pressentí en el misteri no fou res malastruc. Am massa optimisme que l sentia! Més aviat el prengué per una desconeguda benhaurança, de la qual un ja pot alegrar-se abans de saber-la, com l'infant s'alegra del present que espera per la nit de Nadal. Així, arribà a un idealisme sentimental, de principis poc clars, i que a l'anar-se ell mateix precisant va apartant-se am repulsió de l'idealisme conceptuós d'un Schiller. El fi d'ell es aquell flotar d'ací i d'allà del sentiment que en l'altre es sols un medi, un conductor. Sols aquell que n sab l'anhel, que ha tastat les seves dolces extremituts pot saber la voluptuositat dels pressentiments que llustregen; aquell

anhel que voldria esser etern i que per això fuig sempre ls termes precisos i palpables, llençant-se a lo nou en els llunys submergits en l'horitzó. El blau infinit del cel, el blau de la montanya llunyana, la «flor blava» que floreix tot arreu secretament, són els tirats caracteristics d'aquesta romantica fantasia.»

La «flor blava», tal com en Novalis la pinta en el seu ENRIC D'OFTERDINGEN, significa l'ideal de l'anhel romantic. L'escullit la somnia abans d'haver-la vista. El pressentiment d'ella s'alça del fons del cor com una aparició. Un afany sense repòs empeny el somniador a la busca de la flor meravellosa. Ara la present aquí, ara allà, però ella no deixa trobar-se. Devegades apareix com una violeta entre les altres flors, assaluta am son blau resplendor, llençant encisera flaire... i a l'instant desapareix. Ella no es mai l'aconseguint, sempre l'atracció, com l'ideal eternalment anhelat al que un pot acostar-se i sentir el consol, el pressentiment de la santa benhaurança que n dóna la contemplació, però que s va allunyant sempre, que no s deixa mai realisar completament.

D'aquest etern anhel de la «flor blava» n'hi havia tant en en Novalis, que en Brandés veu en ell personificat l'esperit romantic... I si l'esperit i la sort d'un home volen dir una sola cosa, segons en Novalis mateix, en la seva vida trobarem la mellor explicació de l'esperit romantic.

En Frederic Leopold d'Hardenberg (que com escriptor se digué Novalis, prenent aquest nom d'una linia colateral de la seva familia) nasqué l 2 de Maig de 1772 a Ober-Wieders-
tedt, en el comtat de Mansfeld, en l'hisenda de son pare Henric Ulric Erasme d'Hardenberg, i fou el segon fill del matrimoni d'aquest amb Augusta Bernardina de Bolzig. El pare era un home de temperament energetic i apassionat, d'una activitat infadigable i d'una honradesa austera. Havia estudiat pera enginyer de mines; després serví en la cancelleria d'Hannover, i féu la guerra dels set anys com oficial. Acabada la guerra, se retirà a Wieders-
tedt, i més tard fou director d'unes salines. La mort de la seva primera muller l'impresionà moltíssim: fou en una epidemia de verola que hi hagué a Wiederstedt en 1769; i ell, pera apaibagar la tempestat interior que aquesta mort li produí, se llençà heroicament a cuidar els malalts i a enterrar els morts, que tot-hom ne fugia; i en aquestes pràctiques acabà d'exaltar-se l seu fort sentiment religiós. Al cap de poc temps conegué a casa la seva mare a Bernardina Augusta i s'hi va casar. Aquesta era d'un genit dolç i amable fins a la feblesa, sobre tot pera ls seus fills, dels quals tot sovint dissimulava les faltes, protegint-los del rigor del pare. El primer que tingué fou una noia, Carolina; el segon, Frederic, i després nou criatures més. En Frederic (Novalis) aimà molt tendrament a la seva mare, així

com pel pare sempre sentí un cert temor i una falta de confiança, encara que d'ell heretà segurament un pregon sentit de la serietat de la vida, un caracter pur i la tendència religiosa, així com de sa mare la finesa de sentiment que tant bellament fructificà en la seva vocació poetica.

El vell casal on passà la seva infància a Wiederstedt era molt a propòsit pera una criatura enjogaçada i somniadora com ell: sales grans i ombroses, llargs corredors, escales de caragol amb aspitlleres, pati amb vells arbres, i al costat la casa de pagès que havia estat convent, amb bells finestrals tots enronrats d'antigues parres; i tot això ple d'aquelles rondalles fantàstiques que ls nins escolten de les mainaderes velles amb la boca badada i els ulls molt oberts.

En aquesta casa l rei era l pare, d'una pietat austera, rigorós, intransigent amb tota novetat, i molt devot de la confraria dels Germans Moraus, que regia l'ensenyança de tota la familia. Tieck, que era amic i entrant de la casa, conta un fet molt significatiu. Diu que una vegada, estant-hi de visita, senti la veu del pare cridant com si renyés molt enfadat. «Què passa?», preguntà a un servent. «Oh! Res, — digué aquest; — es el senyor que ensenya la doctrina als nens.»

Fins a l'edat de nou anys en Frederic era tingut per un noi de bon cor, però desaplicat: no podia ni volia aprendre res. A nou anys

s'emmalaltí d'una forta disenteria que l tingué mesos i mesos al llit o reclòs a la cambra; però quan ne sortí era tot un altre, de cos i d'esperit. Havia crescut molt i s'havia tornat aixeric, enginyós, ple de talent. Pera ell l'apendre era un joc, i aviat passà al davant dels seus germans més grans que ell. En les hores d'esbarjo llegia am passió poesies, i sobre tot rondalles, que després sabia contar molt bé als seus germans; i tots plegats representaven drames alegorics que ell s'inventava.

Al pare aquestes inclinacions poetiques del noi no li venien gens de gust, i aquí començà la desavinença entre pare i fill. De primer va enviar-lo als Germans Moraus pera la seva instrucció religiosa; però l'esperit estret de aquesta confraria topà am la generosa naturallesa espiritual del noi i no pogueren fer-ne res. Llavors intervingué un oncle del noi que tenia un important carrec administratiu, i s'endugué l nebot a casa; però entre la seva afició als llibres, que l duia a saquejar la biblioteca de l'oncle, i el tracte am l'aristocracia del país i tota mena de gent mundana que freqüentava la casa, l'educació del noi anava molt malament i fou tornat a la familia.

L'any 1787 el pare Hardenberg fou nomenat director d'unes salines i anà a establir-se a Weissenfels, on comprà una casa am jardí. Allí en Frederic seguí estudiant, i després un any a l'Institut d'Eisleben; i en 1791 fou enviat a cursar Dret en l'Universitat de Jena,

que llavors era la millor d'Alemanya. Per l'influència de Gœthe i del príncep Carles August havien acudit allí a ensenyar homes de gran talent: Reinhold, el filòsof Fichte (que de petit, pobre que era, fou protegit pel vell Hardenberg, i ara inicià carinyosament al noi en l'estudi de la filosofia, que tant grat li fou), i el poeta Schiller, pel qual en Frederic cobrà una veritable adoració. Aquests tres homes influïren en gran manera l'esperit de Novalis. Més la seva vida alegre d'estudiant i l'afició a les belles ciències el privaren d'aprofitar gaire ls altres estudis. Quan el pare i l'oncle llegien en el *Merkur*, revista literària, aquelles poesies firmades «H.....g», rodaven el cap tots apesats.

Pera veure si mudava de jaient, en 1791 fou enviat a l'Universitat de Leipzig. Llavors el xicot s'ho proposà també seriosament fer vida nova. Però Leipzig era en aquell temps el París d'Alemanya, i aviat l'alegra companyia, els plaers del luxe, la poesia i l'amor destruïren aquells propòsits, i, amb l'excusa de llibres i matricules, el minyó començà a endeutar-se. Ademés, una dona bonica i capritxosa li havia girat el cervell pera aviat deixar-lo per un altre. Llavors, desesperat, cansat de tot, vol mudar altre cop de vida, vol ésser un home, amb gran afany. I escriu a son pare que vol fer-se soldat, a veure si l'ever rigorós, la disciplina, el treball, li assenten el cap, que d'altra manera no s'veu ja amb cor

pera dominar. El pare s negà en rodó an aquest nou cop de cap del seu fill.

A Leipzig en Novalis se féu molt amic den Frederic Schlegel. Tenien les mateixes aficions i Schlegel feia gran cas del talent poetic den Novalis, en qui preveia un gran liric, si bé, en atenció a la seva naturalesa agitada, digué un jorn, parlant d'ell: «Pot arribar a ser-ho tot i a no ser res». L'ardor de llibertat que, sortint de la França de la revolució, campava per tot Europa, se féu sentir també en el jovent de Leipzig: aixís es que en Novalis, Schlegel i els seus companys eren revolucionaris. La revolució ls semblava un temporal purificador; i com que l pare den Novalis era un fanatic de lo antic, això acabà de divorciarlos, i el desafecte durà fins a la mort del fill.

«Prou Leipzig,—digué l pare,—i a Wittenberg a estudiar d'una vegada!» I així fou: el xicot se forçà a l'estudi, i a l'ultim se li donà un carrec en l'administració de les salines de Tennstedt. Allí s'aplicà a donar un sentit poetic a totes les pràctiques de la vida, d'una vida tant casolana com la que allí feia, sense abandonar el conreu del seu esperit am continuades lectures.

En Novembre de 1794, per assumptes del seu carrec, hagué d'anar a Gruningen, i allí l seu cor decidí de la seva vida: una noia de cabells rossos esdevingué la Beatriu del poeta. Se deia Sofia de Kühn i tenia tretze anys: era fillastra d'un propietari rural. En Novalis

tenia 22 anys, i en un quart d'hora de veure-la se n'enamorà pera sempre més: vegé en ella l'encarnació de la poesia. En la dòna estimà l'idea de l'amor. «La dòna es un misteri suau, no del tot tancat, sinó velat solament. Es sols l'intelecte l que ns fa veure les dònes i l'amor com coses diferentes. El misteriós atractiu de la verge no es altra cosa que l presentiment de la maternitat, la sospita del món futur que dorm en ella i que d'ella ha de brollar. Ella es l'imatge més veritable de l'esdevenir».

Al cap de poc temps d'haver-s'hi promès, la Sofia s'emmalaltí. L'angoixa den Frederic fou terrible. «No es amor lo que sento per la Sofia, — diu, — es religió.» El 19 de Març de 1797 la Sofia morí, i en Novalis semblà que anava a morir també; i de fet començà a matar-se, no am punyal ni verí, perquè tot lo brutal i violent repugnava al seu esperit: el seu cor començà a matar-lo. Però al mateix temps anà creixent la seva fè en l'immortalitat personal de l'ànima, i per això aimava la mort que l'havia de reunir am l'aimada. Am tot, reprengué la seva tasca creadora: «Haig de viure encara per l'amor d'ella. Tot lo que jo faré arrèncarà del seu record».

En Desembre de 1797 sen va a Freiberg (Saxonia) pera estudiar ciències naturals en l'Academia de Mines. Allí escrigué *Els deixebles a Sais*. Féu coneixença am l'inspector general de mines Charpentier, i l'hermosa filla d'aquest, Julia, s'enamorà del poeta, que acabà

per correspondre-li. «Sembla que la terra vol retenir-me encara llargament», diu. Se decideix a preparar-se un benestar casolà i se promet am la Julia.

A l'estiu de l'any 1799 retorna a Weissenfels amb el carrec d'assessor de les salines de l'Estat; va tot sovint a Jena, que es allí a la vora; se torna a trobar amb els seus amics Schlegel i altres, i fa noves amistats; i quan està a punt de pujar de títol té un atac d'hemoptisi, en la tardor del 1800. A sobre li ve la nova de que un germà seu de 14 anys ha mort ofegat, i això li produeix un nou vomit de sang més fort. Ab l'ilusió de curar, encara torna a la casa pairal, a Weissenfels. El seu més ferm consol es la religió. Desde l 19 de Març de 1801 (aniversari de la mort de Sofia) va perdent per moments. Acuden els seus amics de Jena i conversa amb ells serenament. El dia 25, a les sis del matí, demana uns llibres pera consultar; després esmorza i conversa alegrement fins a les vuit; a les nou demana a un germà seu que toqui l piano, i escoltant-lo s'adorm. Schlegel entra a la cambra al cap d'una estona i veu que dorm tranquilament; i el són li dura fins a les dotze, en que mor dolçament, sense fer cap moviment ni extremitut i conservant la seva fesomia la suau expressió acostumada en vida.

Fou enterrat en el cementiri de Weissenfels, i en 1872 se li alçà allí un monument.

«Era un minyó alt, — diu en Tieck, — es-

velt i de nobles proporcions. El cabell negre i llustrós li queia en rulls fins a les espatlles. Tenia l'ull negre i brillant, i el rostre, i sobre tot el front, com transparent. Les mans i els peus eren massa grossos i sense la finor de lo demés. L'expressió de la cara era sempre de serenitat i benevolença. El contorn i l'expressió d'ella l'assemblaven al Sant Joan Evangelista de la gran taula d'Albert Durer que s pot veure a Nuremberg i a Munich. Parlava am veu sonora i gran animació; tenia grandesa en el gest, i no s cansava mai. Tampoc sabia lo que era enuig, i fins en la companyia més pesada i mediocre sabia trobar-hi alguna persona de qui aprendre quelcom, per petita cosa que fos. Per tot era estimat, i el seu art en el tracte de la gent era tal que no feia sentir la seva superioritat a ningú, per poca cosa que fos. I encara que li plavia revelar la gran altesa del seu esperit, com per exemple quan s'inflamava parlant de lo sobrenatural, era per lo demés alegre i enjogaçat com un nin i se donava am gust i desembraç a les petites diversions de la societat on se trobés. Tenia una altesa discreta i sense vaninat, sense afectació ni hipocresia; era lo que sen diu tot un home, la més pura i amable encarnació d'un noble esperit immortal».

Aquest home, que morí a 29 anys, ens deixà:

Els cants espirituals, compostos en els ultims anys de la seva vida baix l'impressió dels

seus dolors i l'influència dels discursos religiosos de Schleiermacher. Són poesies religioses de lo bo que hi hagi, i pot-ser lo millor que ell féu. Expressen l'anhel de l'ànima cercant salut en la religió, i els compongué pera esser cantats. Canta en ells l'amor del Déu Home, arrencant-lo de l'Evangelí. I també cantà a Maria, la Mare de Déu, el diví femení, influït pel record de la Sofia. Ells el feren suspecte de catolicisme pels protestants.

Els himnes a la nit, inspirats en els *Pensaments nocturns* de Joung. Canta en ells la perdua de l'aimada. Els compongué en una prosa ritmada i que fàcilment se redueix a vers.

Poesies varies, algunes formant part de l'ENRIC D'OFTERDINGEN. Aquestes i les abans mentades, es dir, totes les poesies den Novalis, són de lo més armonios i musical que la llengua alemanya hagi produït.

En prosa ha deixat *Els deixebles a Sais*. Es una mena de novela fragmentaria de filosofia de la naturalesa. Fou composta en 1798 a Freiberg, quan estudiava en l'Escola de Mines. *Flors i Fè i Amor* o *El Rei i la Reina*, fantasies místico-politiques inspirades en la revolució francesa i dedicades als reis de Prussia. En 1799 escrigué *El món cristià* o *L'Europa*, estudi de filosofia de l'història, que es el que més ha fet que ls protestants ataquessin an en Novalis per catòlic. Ademés, han restat d'ell fragments filosòfics, cartes, memòries, etc.

En l'intent den Novalis, la seva obra capital havia d'esser l'ENRIC D'OSTERDINGEN, novela que deixà inacabada (sols n'escrigué la primera part i algun capítol i el plan de la segona), i en ella volia posar tota la seva visió de la vida, la vida tota vista al través de la poesia. S'hi coneix l'influencia de l'obra *Sternbald*, del seu amic Tieck. L'idea la tingué en Novalis en la primavera de 1799, quan senti contar per primera vegada la llegenda d'Osterdingen. La poesia de l'Edat Mitjana, sobre tot del temps aquell den Frederic II, impressionà vivament al poeta; i prenent aquell assumpte sembla que volgué fer l'antitesi del *Guillem Meister* den Goethe. D'aquesta obra diu en Novalis: «Els anys d'aprenentatge de *Guillem Meister* se pot dir que són una obra ben prosaica i ben moderna. En ella lo romantic, la poesia de la Natura, lo meravellós, tot sen va a rodar. No més tracta de les més ordinaries coses humanes: la natura i el misticisme hi són del tot oblidats. Es una historia casolana, burgesa, idealisada: en ella lo meravellós, lo poetic, es considerat com cosa de pura fantasia. L'esperit del llibre es un ateisme artistic. Es una mena de *Candide* contra la poesia».

En contraposició a tot això volgué en Novalis presentar la poesia de la Natura i del Misteri en aquesta obra d'art universal, en aquesta novela que volia que fos una «Apo-teosi de la Poesia», fent-ne heroe al poeta

Enric d'Ofterdingen. La primera part es el poeta que s'forma; la segona, el poeta que s manifesta. I encara que l'obra restà, com hem dit, incompleta, s'hi veu ja l'esperit de plenitud artística. Cert que la seva composició no es del gust modern, però el llenguatge es encisador per la bella puresa. En Dilthey diu que el torç d'Ofterdingen es lo més bell que en Novalis hagi fet, i afegeix, parlant de l'estil en que està escrit: «Una encantadora melodia del llenguatge envolca el pregon sentit de una ànima exquisida devotament consagrada a lo més gran de la vida».

Aquest bell sentit de l'obra es lo únic que en una traducció pot tractar-se de transmetre; i encara Déu ajut que un pugui aconseguir-ho en lo menester al menys. Però l'obra es tant flairosa, que no més de tocar-la, encara que hagi sigut am poca traça, bona aroma me haurà deixat als dits. I es tot lo que ofereix al lector català

EL TRADUCTOR

PRIMERA PART

L'ESPERA

DEDICATORIA

I

Tu l noble impuls has despertat en mi
d'entrar del món en l'ànima profunda:
la teva mà, que m pren i que m deixonda,
me fa segur pel tempestós camí.
Al nin has ensenyat el pressentir
enduent-tel per la màgica encontrada;
tu ets l'amorosa entenimentada
que l jove cor promous a un alt sentir.
Què m lliga encara an aquest cos pesant?
La vida, el cor, són teus eternalment;
ton amor, en la terra m va guardant;
per tu en mon art vull viure noblement;
tu, aimada, inspiraras el meu accent
i vetllaras tranquila en el meu cant.

II

En son etern mudar ens es salut
el sant poder del cant en 'questa vida;
d'ell en l'eterna pau es benehida;
ell ens banya en eterna joventut;
ell vessa en nostres ulls la plenitut

de la llum que la via ns fa aclarida,
i per l'ànima té, sana o ferida,
meravellosa embriagant virtut.

En la font abundosa jo bevia
i ho trobí tot en aquell beire sol,
i vaig podê alçá l rostre amb alegria;
mon seny suprem dormia en son breçol;
vaig veure com un angel que venia,
i, en sos braços despert, vaig alçá l vol.

CAPITOL I

EL pare i la mare se n'havièn anat al llit i dormien; se sentia l batre acompassat del rellotge; el vent brunzia per les finestres trontollant-les, i la cambra s'iluminava de tant en tant amb els raigs de la lluna, que sortia i s'amagava.

El jovenet jeia inquiet en el seu llit i pensava en el foraster i en les coses que contava; i deia en sí mateix: «No són pas els tresors que m donen aquesta ansia tant extranya, perquè ben lluny estic de tota cobdicia: el meu afany es poder veure la flor blava; això es lo que se m'ha clavat pera sempre més al seny, i no puc pensar en res més. I mai se m'havia acudit cosa semblant: es com si ho hagués somniat abans, o com si en un altre món m'hagués endormiscat amb aquest pensament. Perquè, en el món en que jo vivia, els darrers pensaments eren les flors, i mai havia sentit ni parlar d'una tant extranya passió per una flor. I d'on venia aquest foraster? Ningú de nosaltres havia vist mai un home així: i jo no sé per què les seves paraules m'han cor-

près talment. Els altres bé han sentit lo mateix, i a ningú li ha passat lo que a mi m passa. Ni jo mateix puc dir que mai m'hagi trobat d'aquesta manera. Tant sovint que m plau encantar-me, però mai l'he sentida una empena tant fonda, i això que no l'he vist pas aquesta flor. Qui ho entén això? Sinó que ho penso i que ho veig am tanta claretat i resplendor, me creuria que soc boig; però, al contrari, me sembla que desde aquell moment tot ho conec millor. Una vegada vaig sentir parlar d'uns temps antics, en que les besties, els arbres i les pedres parlaven amb els homes; i ara justament me trobo com si de l'un moment a l'altre haguessin de començar a parlar-me i jo pogués veure en ells lo que volguessin dir-me. Deu haver-hi moltes paraules que jo no sé encara; si n sabés més, podria comprendre-ho tot molt millor. Abans me plavia l dançar, però ara més m'estimo pensar am la música.» El jove-net anà perdent-se en dolces fantasies i s'endormiscà.

De primer somnià llunys que s perdien de vista i encontrades ferestegues i desconegudes. Caminava sobre l mar am lleugeresa incompreensible; veia animals meravellosos; se trobava entremig de gents diferents, tant aviat en guerra, en traut selvatge, com en pacifiques cabanyes. Se veia presoner i en la més gran miseria. Tots els sentiments li arribaven a un punt d'intensitat que li era desconegut. Vivía una vida infinidament matisada: se moria i després se retornava; estimava am la més gran passió, i era separat de l'aimada com si fos pera sempre.

Per fi, cap a la matinada, quan al defòra començava a clarejar, la seva ànima tornà més tranquila i les visions més permanents i clares.

Li semblà que caminava tot sol per un bosc ombrivol. No més de tant en tant lluí a l'jorn al través de la verda espessor dels arbres. Aviat arribà davant d'una gorja rocosa que s'empujava montanyes amunt: hagué d'enfilarse per les pedres cobertes de molça, estimbades per la torrentada. Com més amunt anava, el bosc tornava més lluminós. Per fi arribà a un pradell que estava en la pendent de la montanya. Al fons del pradell s'alçava una penya molt alta, i al peu va veure-hi una entrada que semblava l'començament d'un camí obert en les roques. Va caminar-hi molt bé una bona estona, fins arribar a un lloc ample, on ja de lluny havia vist brillar una claror molt viva. Així que hi entrà vegé un raig de llum molt forta que sortia com d'un brollador fins a dalt de la volta, i allí s'asseia en una polsina de guspines innumbrables que anaven a caure a baix en una gran pica. El raig de llum brillava com or encès. No se sentia ni la més petita remor: una santa pau envoltava la visió esplèndida. S'acostà a la pica d'aquell brollador, en la qual onejaven, tremolant, colors innumbrables. Les parets de la cova estaven revestides d'aquell brollament que no era calent, sinó fresc, i dels murs sols llençava una llum palidament blavosa. Ficà la mà a la pica i se n'humitejà ls llavis. Li semblà que una halenada espiritual el penetrava, i va sentir-se intimament refrescat i confortat. Va entrar-li un desig irresistible de banyar-se; va despullar-se i se ficà a la pica. Li semblà que l'circundava un nuvol encès pel ponent: una sensació celestial interiorment l'invadí, i mil pensaments inefables pugnaven pera confondre-s dins d'ell amb íntima delícia. Noves i mai vistes imatges s'al-

çaven, confonent-se també les unes am les altres i tornant-se al seu entorn coses visibles, i cada onada d'aquell delitós element anava a arrimar-se an ell com un pit amorós: el liquid semblava com un desfet d'encisadores donzelles que prenién cos de moment pel jovenet.

Ubriagat de delícia, però adonant-se ben bé de cada impressió, nedava suaument seguint la corrent que de la pica del brollador s'enfonsava sota les roques. Una mena de dolç adormiment el prengué que l feia somniar en coses inefables, i del que s desvetllà a una altra claror. Va trobar-se en un herbei suau a la vora d'una font que brollava cap enlaire i semblava perdre-s'hi. No gaire lluny s'alçaven unes penyes d'un blau fosc am venes de tots colors; la llum del dia que l circumdava era més clara i suau de lo usat; el cel, color violeta, i del tot pur. Però lo que més poderosament atreia l jovenet era una flor alta i d'un blau lluminós que hi havia al peu de la font, i les seves fulles amples i brillants tocaven a l'aigua. Entorn d'ella hi havia altres innombrables flors de tots colors i que l llur olor exquisit omplia ls aires. Ell no veia altra cosa que la flor blava, i la contemplà llargament amb indefinible tendresa. A l'ultim volgué acostar-s'hi, quan ella de sobte començà a moure-s i a trasmudar-se: les fulles tornaven més brillants i es plegaven a la tija, que anava creixent, i la flor se decantava envers ell; i en un gran biaix de la corola blava nedava una cara molt bonica. La delitosa admiració del jovenet creixia davant d'aquella trasmudació tant extranya, quan fou desvetllat de cop per la veu de la seva mare, i es trobà en la cambra paterna, daurada ja pel sol del matí. El seu encís era massa gran pera que

pogués enutjar-se del destorb; no, no: donà l bon dia de grat a la seva mare i li tornà de tot cor la besada que li feia.

— Tu, dormidor! — li digué son pare. — Estona ha que permor de tu m'he hagut d'estar llimant no més, sense poder picar. «Sobre tot deixeu dormir el noi», ta mare. Fins m'ha fet gruar l'esmorzar. T'asseguro que has triat bon ofici amb això dels estudis; que pera donar-tels ja cal que ns afanyem i ens llevem dematí. Es clar: diu que un savi com cal, a la nit es quan se aprofita d'estudiar les grans coses de les ciències.

— Pare, — respongué l'Enric, — no us enutgeu si he dormit tant, que ja sabeu que no ho tinc pas per costum, sinó que m vaig adormir molt tard i després he tingut mals somnis, fins que me n'ha vingut un de molt bonic que trigaré molt a oblidar-men i que m sembla que ha sigut quelcom més que un somni.

— Enric, — digué la mare, — ben segur que t deus haver adormit de boca per munt o bé es que t vas distreure tot encomanant-te a Déu ahir vespre. No fas gaire bona cara, no. Menja i beu, que t'aixeribiras.

La mare sortí, i el pare, tot afanyant-se a treballar, anava dient:

— No són res això dels somnis... entens?... pensin lo que n pensin els senyors savis: tu lo que has de fer es distreure-t d'aquestes males estrugances, que són falornies. Ja han passat aquells temps que ls avisos de Déu venien pels somnis; i nosaltres no ns podem figurar com eren fets aquells grans homes que ns conta la Biblia. En aquell temps tot devia ser d'una altra manera, tant els somnis com les altres coses; però en el temps que som ja no n'hi tenim de

relacions directes amb el cel. Les històries antigues i els escrits són ara les fonts per les quals sens dona tot el coneixement que ns cal del món sobrenatural, i, en comptes d'aquelles aparicions sensibles, l'Esperit Sant ens parla per la raó dels homes ben entenimentats i pels exemples de la vida i la sort dels homes piedosos. Els miracles d'avui en dia mai m'han entrat gaire, i les grans coses que ns expliquen els sacerdots no me les crec. Perxò, si algú sen pren alguna cosa de bo, que sen prengui, que jo no vui fer perdre a ningú la fe que tingui.

— Però, pare, de que ve que sigueu tant enemic dels somnis? Siga com vulga, ells, am la llur naturalesa lleugera i delicada i am les llurs extranyes trasmudacions, ben segur que ns mouen a pensar. ¿Per ventura cada un d'ells, adhuc el més confós, no es una visió extraordinària, que, tot i no creient-la enviada per Déu, podem pendre-la com un gros esqueix del nostre espès vel interior? En els llibres més savis se n'hi troben un sèns fi de somnis d'homes creients, i, sinó, recordeu-vos del somni que fa poc va contar-nos l'honorable capellà del palau, i que a vós mateix us semblà tant meravellós. Però, adhuc deixant estar aquestes històries, si per primera vegada en la vida tinguessiu un somni, com us meravellàrieu i com hi creurieu en aquesta meravella, que ara no n feu cas perquè es una cosa de cada dia! A mi l somni se m'afigura com una defensa contra la vida usual i ordinària, una lliure expansió de la lligada fantasia, que hi aboca barrejades totes les imatges de la vida, trencant el seguit de serietat de l'home fet ab un alegre joc de criatura. Si no tinguessim somnis, ben segur que ns fariem vells més aviat.

Aixís es que, sense creure-l perxò com directament enviat pel cel, bé podem pendre'l somni com un do diví, com un bon company en nostra via vers lo sagrat de la sepultura. Joestic ben cert que'l somni que he tingut aquesta nit no es pas un cas insignificant en la meva vida, sinó que l sento com una gran roda de poderosa empena en la meva ànima.

Son pare mig-rigué am bonesa i, tot mirant a la mare, que en aquell moment entrava, va dir:

— Mare, l'Enric no pot pas desmentir l'ocasió que'l féu venir al món. En el seu parlar hi bull l'ardent vi d'Italia que jo havia portat de Roma i que il·luminà la nostra nit de bodes. Llavors jo també era tot un altre: el vent del sud m'havia aixeribit; tot jo vessava d'animació i alegria, i tu mateixa eres una noia fortament bonica. A casa l teu pare feren grossa festa; de per tot hi havien vingut musics i cantaires, i feia molt temps que a Augsburg no s'havien celebrat tant alegrement unes bodes.

— Ja que parleu de somnis, — digué la mare, — te recordes d'aquell que m'havies contat tu que vas tenir a Roma, i que per primera vegada t féu venir al pensament l'anar-ten a Augsburg i demanar-me?

— A bona hora m'hi fas pensar, — respongué l pare; — mai més m'havia recordat d'aquell ditxós somni que llavors me donà tanta feina; però justament ara m'es una prova de lo que he dit dels somnis. Es impossible que n'hi hagi cap de més clar i ben raonat que aquell; i, al cap-devall, què ha vingut a significar? Que jo t somniés a tu i que desseguida m'agafés la fal·lera de que fossis meva, era lo més natural del món, perquè jo ja t coneixia: les teves gracies ja m'havien

afectat molt de bon principi, i sols l'ilusió d'anar a l'extranger m'havia detingut en el desig de fer-te meva. Aquella ilusió de curiositat, quan vaig tenir el somni, ja l'havia prou satisfeta, i per això traspuà tant fàcilment l'antiga inclinació envers tu.

— Conteu-nos-lo, doncs, aquest somni tant extrany, — digué l noi.

— Una nit — començà el pare — havia sortit a corre per Roma. El cel era serè i els vells murs i les pilastres se veien revestits per la llum esblaimada i misteriosa del clar de lluna. Els meus companys anaven darrera de noies, però a mi l'anyorament i l'amor m'empenyien al camp lliure. Al cap d'una estona vaig tenir set i vaig entrar a la primera casa de bon aspecte que vaig trobar, pera demanar un got de llet o de vi. Sortí un home vell que ben segur va sospitar de mi. Vaig dir-li lo que volia; i així que va saber que jo era foraster i alemany, desseguida m féu entrar a l'estada molt amigablement i em portà una ampolla de vi. Me féu seure i em preguntà de quin ofici feia. L'estada era plena de llibres i d'antiguitats. Varem tenir conversa llarga i tirada: me va contar moltes coses dels temps antics, de pintors, esculptors i poetes. Mai n'havia sentit parlar tant d'això. Me semblava com si de la terra me n'hagués pujat a un altre món. M'ensenyà pedres segellades i altres treballs artístics; després me llegí bells versos donant-hi molt sentit, i aixís el temps me passava volant. Ara mateix se m'alegra encara el cor recordant-me de la munió d'idees i sentiments meravellosos que passaren dins meu aquella nit. Aquell home vivia en els temps pagans com a casa seva, i s'endinsava en aquell

vell passat amb un fervor que semblava impossible. A l'últim m'ensenyà una cambra pera passar-hi lo demés de la nit, perquè ja era massa tard pera entornar-men a casa. Aviat vaig adormir-me i va semblar-me que era a la nostra vila i que sortia a fora dels portals. Me semblava que havia d'anar an alguna banda pera arreglar alguna cosa, però no sabia aon ni lo que havia de fer. Vaig anar cap a les montanyes de l'Harz increiblement depressa, i me semblava que anava a bodes. No m deturava a cercar camins, sinó que anava sempre camps a través, per boscos i prats; i després vaig arribar a una montanya molt alta. Quan vaig esser dalt, vegí una plana daurada, i tota la Turingia davant meu, que cap montanya men tapava la vista. Enfront, a l'altra part, s'alçava l'Harz am les seves fosques montanyes; i veia innombrables castells, monastirs i vilatges. Mentres jo reconeixia bé tots aquells indrets, me compareix el vell aquell que m'havia hostatjat; i a mi m semblava que ja feia qui sab el temps que jo havia estat amb ell a casa seva. Després vaig adonar-me d'una escala que baixava cap a dins de la montanya; jo que me n'hi baixo, i, després de molta estona, arribo a una cova molt gran. Hi havia un vell amb una cota llarga assegut davant d'una taula de ferro que s mirava de fit a fit una noia molt bonica feta de marbre que tenia a davant seu. La barba del vell s'allargava més avall de la taula de ferro i li arribava fins als peus. La seva cara era severa i ensems amable, i s'assemblava a una testa antiga que al vespre jo havia vist a casa del meu hoste. La cova era plena de resplendor. Mentres jo m'estava allí mirant-me l vell, de cop vel meu hoste i em toca l'espatlla i se m'emporta

per un corredor molt llarg, i al cap d'una mica, allí lluny, lluny, veig com si volgués entrar claror de dia. Vaig corrents cap allà i em trobo en un lloc cobert de verdor, però que m semblà tot una altra cosa que el terror de la Turingia. Uns arbres grandíssims de fulles amples i brillants feien una gran ombra. L'aire era molt calent, però gens pesat. Per tot arreu rajaven fonts i hi havia moltes flors, i entre elles men plavia singularment una, i me semblava que totes les altres s'inclinaven vers aquella.

— Ai! Pare, digueu-me de quin color era, — saltà l xicot am gran commoció.

— Tant present que tinc tot lo altre, d'això no men recordo.

— No era blava?

— Pot-ser sí, — respongué l pare sense fixar-se en la gran ansietat del noi. — De lo que m recordo es que jo no sabia lo que m passava i que vaig estar bona estona sense recordar-me de qui m'acompanyava. A l'ultim, quan me vaig girar cap an ell, vaig notar que m mirava atentament i que somreia com si interiorment estés molt content. No m recorda com men vaig anar d'allí; però vaig tornar-me a trobar a dalt de la montanya. El company era al meu costat i em deia: «Has vist la meravella del món. En tu està l'esser l'home més feliç de la terra, i ademés devenir famós. Tén compte am lo que t dic: si l dia de Sant Joan cap al vespre tornes a venir aquí i t'encomanes a Déu am devoció pera que t faci entendre aquest somni, la més gran sort de la terra t serà donada: llavors fixa-t bé en una floreta blava que trobaras aquí dalt; arrenca-la i abandona-t confiat vers ont el cel te guii». Desseguida, en el meu somni, me vaig

trobar entre-mig de bellíssimes figures humanes, i epoques innumbrables voleiaven davant dels meus ulls en multiplicades transformacions. Els meus llavis se movien amb una gran llibertat i tot lo que deia sonava com una música. Desseguida tot tornà més fosc, més estret, més com d'ordinari; i vaig veure a la teva mare davant meu, mirant-me amablement i com si sen donés vergonya: portava un infant resplendent als braços i mel presentava. Tot plegat sel vegé créixer, i com més creixia més resplendia, fins que a l'últim li sortiren ales d'una blancor enlluernadora, alçà l vol damunt nostre, i, prenent-nos a tots dos en els seus braços, sens emportà volant tant amunt que la terra se veia no més com un plat d'or finíssimament cisellat. Després no més me recordo que sem tornaven a presentar aquella flor, la montanya i el vell; però m vaig despertar tot seguit, sentint-me enamorat en gran manera. Vaig pendre comiat del meu hoste tant hospitalari, que m pregà que l visités sovint; així li vaig prometre, i ho hauria complert si no me n'hagués anat de Roma tant aviat, marxant corrent cap a Ausgurg.

CAPITOL II

SANT Joan era passat. Ja feia temps que la mare de l'Enric volia anar a Ausgburg a casa dels seus pares i dur el noi a l'avi, que encara no coneixia l seu nét tant estimat. Uns bons amics de l'Osterdingen, que eren marxants, havien d'anar a viatjar per negocis, i la mare pensà d'aprofitar aquesta ocasió, tant més que feia algun temps que trobava que l'Enric estava més capficat i silenciós que de costum. Li semblava trist o pot-ser malalt, i que un viatge llarg, el veure cares noves i altres terres, i «qui sab?»,—pensava ella sense dir-ho,—pot-ser la boniquesa d'alguna noia del mateix país d'ella, li treurien el malhumor i tornaria a esser aquell xicot expansiu i alegre que sempre havia sigut». El pare també trobà que era bon plan, i l'Enric estigué content per demés de poder anar a unes terres que, per lo que n'havia sentit dir a sa mare i a altra gent que hi havien estat, se li afiguraven un paradís, i que moltes vegades havia tingut l'ilusió d'anar-hi.

Llavors tenia a vora de vint anys; mai havia anat més enllà dels voltants de la ciutat, i no coneixia el món sinó per lo que n'havia sentit dir. De llibres, ben pocs n'havia tingut a les mans. En aquella ciutat, residència del senyor del país, tot era a l'antiga, molt senzill i quiet; perquè el luxe, i fins lo que no era luxe, de la casa del príncep mateix, no passava, si es que hi arribava, del benestar que avui pot donar-se, mirant un xic en el gastar, qualsevol senyor de casa seva. Però justament això feia que en aquell temps se posés més afecte als mobles i a totes aquelles coses de que un hom se rodeja pera les variades necessitats de la seva vida: sels donava més importància i se les estimava més. Els misteris de la natura i la consistència de les coses interessava més a l'esperit; i per això l'art exquisida amb que eren treballades, el mateix venir de tant temps lluny, romànticament, lo sagrat de la llur antigor (perquè, cuidadosament servats, esdevenien patrimoni de moltes generacions), augmentava l'afecció envers aquestes companyes silencioses de la nostra vida. Tot sovint arribaven a esser considerades penyores santes que duïen sort a tota una família com contenint una especial benedicció, i de la seva possessió se feia dependre a voltes la salut dels imperis i de gents molt escampades. Una amable pobresa ornava ls temps aquells amb una senzillesa pròpia, noble i innocent, i les petites coses, repartides amb molt compte, brillaven tant més en aquella mitja llum i omplien el cor somniador d'esperances meravelloses.

Si es veritat que sols amb una savia distribució de llum, ombres i colors, se fa aparèixer l'oculta bellesa del món visible, que sem-

bla que un ull nou i més alt s'hi obre al damunt, una savia distribució semblant se troba en totes les coses d'aquells temps; mentres que de llavors ençà, en els nostres, més ben acomodats, una llum igual de mig-dia hi domina, tot donant-nos-en l'espectacle uniforme i insignificant. De tota transició, com de tota interinitat, sembla voler brollar una força més alta, espiritual; i així com en el món que vivim les encontrades més riques per fora i per dintre terra solen trobar-se entre les ferestegues i altes montanyes inhospitalaries i les planuries immenses, així mateix entre ls temps ferrenys de la barbarie i les epoques riques en arts, ciències i benestar, s'hi troba una època romantica plena de sentit, que sota una senzilla vestidura amaga una bella forma. ¿A qui no li plau anar pel món allà entre dos llustres, quan la llum i la nit se topen i se trenquen en mil ombres i colors? Així mateix ens plaurà a nosaltres entrar en els anys que l'Enric vivia llavors, quan amb el cor ple anava a l'encontre de l'esdevenir.

Prengué comiat dels seus companys i del seu mestre, el capellà del palau, vell i savi, que coneixia les grans disposicions del noi i que li donà comiat tot eternit, encomanant-lo a Déu amb al pensament. La comtessa era padrina de l'Enric, que anava sovint a veure-la a Wartburg; també anà a pendre comiat d'ella, que li donà bons consells i una cadena d'or pera l coll, molt afablement.

L'Enric se n'anà tot entristit del seu pare i del seu poble. Llavors sabé lo que era una separació. Quan abans pensava en el viatge, no s'ho havia afigurat lo que sentia en aquell moment en que estava a punt d'arrençar-se de lo

que fins llavors havia sigut el seu món, pera esser portat a terra extranya. Es immensa la tristesa que dóna a la joventut aquesta primera sensació de com passen les coses del món que, abans d'haver-la tinguda, semblen necessaries, imprescindibles, fortament arrelades am l'esser propi i amb ell immutables. Una primera separació resta inoblidable com una primera imatge de la mort, i, després d'haver-nos donat molt temps angoixa com una fantasma que surt a la nit, va a parar a l'ultim a una renunciació de bon grat i a una comprensió consoladora que fa que estimem menys les apariencies del dia i creixi l nostre anhel vers un món segur en que res muda. L'anar am la seva mare era un gran consol pel minyó; el seu món antic no semblava aixís encara del tot perdut, i per això s'hi aferrava més que més. Quan tots plegats sortiren de les portes d'Eisenach era de bon matí, i aquella claror d'hora baixa s'avenia molt bé am l'entreminent de l'Enric. Com més clar se feia anava veient millor les terres, per ell noves, que travessaven; i quan desde una altura vegé la patria que abandonava iluminada pel sol-ixent, el joenet, tot corprès, sentí que en el terbol remolí dels seus pensaments s'hi posaven a cantar velles melodies de molt endintre seu. Se trobava en el lllindar d'aquells llunys que tantes vegades havia contemplat en va desde les properes altures, pintant-sels am colors imaginaris, i estava a punt de submergir-se en llurs blavoses ones. Tenia al davant la flor de la meravella, i mirava la Turingia, que ara deixava endarrera, am l'extranya impressió de com si, després de llargs viatges per les regions vers ont ara anava, tornés a la seva patria, com si l seu viatge fos envers ella.

Els seus companys de camí, que de primer també anaven silenciosos com ell, començaren llavors justament a revenir-se i a entretenir el temps am tota mena d'enraonaments i converses.

La mare de l'Enric cregué del cas treure'l seu fill de l'ensomni ont el veia ficat, i començà a contar-li coses del país d'ella, de la casa del seu pare i de la vida alegre de Suabia. Els dos marxants refermaven tot lo que ella deia, alabaven la franca hospitalitat del vell Schwaning i no s'cansaven d'aponderar la boniquesa de les compatricies de la seva companya de viatge.

— Feu molt bé — li deien — de portar-hi'l vostre fill. Els costums de la vostra terra són més suaus i agradables. La gent saben conduir bé lo que es util sense menysprear els plaers. Cadascú procura satisfer-se de lo que li cal de una manera sociable i animada. L'home de negocis es ben acullit allí, s'hi troba bé. Les arts i oficis hi creixen i s'hi dignifiquen, i el que treballa troba'l treball lleuger pel benestar que li procura; i encara que'l seu quefer sia pesat i sempre lo mateix, un hom pot estar segur de tocar-ne'l resultat i esser-ne ben pagat pels guanys. Els diners, l'activitat i el producte del treball se fan créixer uns amb altres, roden depressa i treuen florida en les viles i per tot el país. I tant com s'aprofita'l dia am la taleia del guany, tant més un sen deslliura al vespre, donant-se del tot al goig ardent de les belles arts i de la vida de societat. La mateixa inclinació a comprar i vendre, canviant coses, s'aplica allavors a les recreacions lliures en que s manifesta la noblesa de les forces i el fondo sentit educatiu. En lloc se senten cantadors que facin tant bo de sentir, ni s troben tant bons pintors, ni en

les sales de ball s'hi veuen moviments més graciosos ni més boniques figures. En l'aire desembraçat de la gent i l'animació de les converses s'hi coneix el veinat de l'Italia. Vosaltres, les dònnes, allí podeu donar atractiu a les tertulies, i, sense temor del dir de la gent, avivar l'esperit de les converses am vostres acudits graciosos, que fan posar-hi més atenció. La serietat aspra i l'insociable tant-me-fa tant comuns en els homes fan lloc allí a una vivacitat moderada, a una alegria am modos; i l'amor, en mil formes diferents, se pot dir que es l'esperit director d'aquelles reunions benhaurades. I, en comptes d'afavorir això la corrupció de costums i de principis, no sembla sinó que d'aquell aire de gentilesa ls mals esperits ne fugin, perquè es ben segur que en tota Alemanya no s trobarien pas noies més honestes ni mullers més fidels que les de Suabia. Sí, jove amic: en els aires clars i temperats de l'Alemanya del Sud s'esvai-rà aquesta timidesa que us fa tant seriós; aquelles donzelles tant alegroies us tornaran més després i enraonador. Tot essent-hi foraster, ja l vostre nom i l'esser tant prop-parent del vell Schwaning, que es l'animació de tantes d'aquelles tertulies, faran que una pila d'ulls encisers se girin envers vostre; i ben segur que, si heu de creure l vostre avi, us emportareu cap a la nostra ciutat com a muller graciota una joia semblant a la que ns hi portà l vostre pare.

Dolçament avergonyida la mare de l'Enric, agrafà la bella alabança de la patria i el bon concepte per les seves compatricies; i el mateix Enric, pensatiu i tot com estava, no havia pogut menys d'escoltar molt atentament i am fonda complacencia la relació del país vers ont anava.

— Encara que no volgueu fer l'ofici del vostre pare, — anaven dient els marxants, — i que, segons hem sentit dir, us estimeu més pendre estudi, no cal pas, per això, que us feu capellà, renunciant als bells goigs de la vida. Que ja es prou mal que tant les ciències com els consells dels prínceps estiguén en mans d'una classe de gent tant apartada de la vida comú, d'uns homes tant poc socials i, per tant, segurament inexperts. En aquell isolament en que viuen, sense pendre part en les coses del món, per força llur pensament ha d'agafar un jaient d'esterilitat i no pot atendre a les realitats de la vida. A Suàbia hi trobareu també homes del segle prudents i savis i podreu triar aquell estudi dels coneixements humans que millor us plagui, que no us mancaran mestres ni consellers dels millors.

L'Enric, que escoltant tot això li havia vingut al pensament el seu amic el capellà del palau, digué al cap d'una estona:

— Encara que jo, per la meva inexperiència de les coses del món, no us puga contradir la vostra opinió de l'incapacitat de la gent d'iglesia per la direcció i judici dels assumptes del segle, permeteu-me, emperò, que us faci record del nostre excelent capellà del palau, que segurament es exemple d'homes savis, i que jo no n'oblidaré mai les lliçons ni ls consells.

— Respectem de tot cor an aquell bon home — respongueren els marxants — i us concedirem que siga un savi, si vo eu dir d'aquella saviesa am que s comporta am Déu un home de conducta exemplar; però si voleu dir que es tant coneixedor de les coses del món com instruit en les sagrades, permeteu que no siguem del vostre parer; i amb això no volem negar an aquell sant

home ni mica ni gens de l'alabança que s mereix, sinó, al contrari, que, de tant enfondat que està en les coses sobrenaturals, poc ha de tenir inclinació a considerar i penetrar les terres.

— Però, ¿no us sembla — reprengué l'Enric — que aquella saviesa més alta ha de fer també apte a un home pera conduir més desapassionadament les coses humanes, i que aquella ignorant simplicitat ha de saber trobar el bon camí a través del laberinte dels fets d'aquí baix, millor que no pas aquella saviesa encegada per consideracions d'interès propi i esgarriada i coibida pels innombrables accidents i complicacions que a cada moment sobrevenen? Jo no ho sé, però m sembla com si vegés dos camins pera arribar a la ciencia de l'història humana: l'un, penós i interminable i tot ell fet de marrades: el camí de l'experiencia; l'altre, quasi no més d'un salt: el camí de la contemplació interior. El que va per aquell ha de trobar am llargues i complicades operacions lo mateix que l que va per aquest pot veure desseguida, apareixent-se-li la naturalesa de cada fet i de cada cosa en llurs variades i viventes relacions, i comparant-ho facilment am tot lo demás, com si fossin figures sobre una taula. Perdoneu-me si us parlo com un noi somniador: sols ha pogut fer-me tant atrevit la confiança en la vostra benevolença i el record del meu mestre, que ja desde un principi me mostrà l segon camí com el seu propi.

— Vos hem de confessar — responent els bons marxants — que nosaltres no som pas capaços de seguir el fil de les vostres idees; però ns dóna bo de veure l'estimació am que parleu del vostre excelent mestre i de lo bé que sembla que heu après les lliçons seves. Ens-e sembla que te-

niu disposició pera esser poeta. Parleu molt corrent de les visions del vostre esperit i no us manca expressió exquisida ni comparacions ben ajustades. I fins us decanteu a lo meravellós, que es l'element dels poetes.

— I no sé pas com pot esser, — digué l'Enric, — perquè he sentit parlar moltes vegades de poetes i dels que canten, però encara no n'he vist mai cap. No m puc afigurar gens com es aquest art i tinc un gran desig de saber-ne alguna cosa; i me sembla que lo que n'entengués seria molt millor que l'idea confosa que ara n tinc. Se parla molt sovint de poesia, i jo encara no n'he arribat a veure, perquè l meu mestre no ha tingut mai lloc d'instruir-me en aquest art. O si alguna cosa men digué, jo no l'he sabuda comprendre prou. Però sempre men parlava com d'un art noble que jo m'hi donaria desseguida que l'aprengué; me deia que en el temps antic era molt més extesa i que tot-hom ne sabia més o menys; i que era germana d'altres magnifiques arts passades que s'han perdut.

An això ls marxants digueren:

— Es clar que nosaltres mai ens hem capficat gaire en els secrets dels poetes, encara que moltes vegades hem oït llurs cants am plaer. Pot molt ben esser que calgui un cert bon astre pera que un poeta vinga al món; perquè segurament es una cosa admirable aquesta art. Es molt diferent de totes les altres, que s deixen comprendre més facilment. La pintura i la musica s veu desseguida com són fetes, i am treball i paciència se poden apendre. Els tons ja són en les cordes, i no més cal una certa destresa en moure-les, pera desvetillar-les en un seguit agradable. En la pintura l gran mestre es la natura: ella dona

les figures innumbrables i belles, els colors, la llum i les ombres, i amb una mà exercitada, un bon ull i el saber preparar i barrejar els colors, s'imita molt bé el natural. I així s'comprèn tant bé l'acció d'aquestes arts i lo agradable de les obres que produeixen. El cant del rossinyol, el bronzir del vent i les belles llums, colors i formes ens plauen perquè ocupen agradablement els nostres sentits; i com que aquests són organitzats per la mateixa naturalesa d'on brollen aquelles, es clar que l'imitació artística ha de plaure'ns. La natura mateixa vol heure el goig de la seva pròpia essència artística, i per això s'ha tornat humana; perquè en els homes ella frueix la magnificència pròpia i fa ressortir lo bonic i agradable de les coses per sí sol, de tal manera que ella pot trobar-ne el goig variat en tot temps i en tot lloc. Però en la poesia no hi ha res exterior a que agafar-se, ni en ella s'fa res amb les mans ni amb cap instrument; ni les ulls ni les orelles ne percebeixen res, perquè l'acció pròpia d'aquesta art misteriosa no consisteix pas merament en el sò de les paraules: es tota interior; i així com les altres arts omplen els nostres sentits exteriors amb sensacions agradables, el poeta omple l'interior santuari de la nostra ànima de pensaments nous meravellosament plaents. Ell sab desvetllar com vol aquelles secretes forces en nosaltres, i per medi de les paraules ens fa percebre un bellíssim món desconegut. Els temps passats i a venir, figures humanes sens nombre, meravelloses encontrades i fets extraordinaris s'aixequen en nosaltres com eixint de profundes cavernes i ens arrenquen de lo present i conegut. Un sent mots que li són estranys, i, no obstant, sab lo que volen dir. La

veu del poeta té una força mágica, i fins les paraules més comunes ressonen en la boca d'ell i arrebaten a l'oient fascinat.

—Am lo que ara m'heu dit,—reprengué l'Enric,—la meva curiositat s'ha tornat ardenta impaciència. Parleu-me de tots els cantadors que hagueu sentit, vòs ho prego: no m cansaria mai de sentir parlar de semblants homes. Ara tot de cop me sembla com si en les profunditats de la meva infantesa ja n'hagués sentit parlar, i no m puc recordar absolutament de res més. Però lo que m dieu ho trobo tant clar, tant conegut, i les vostres paraules me donen un plaer tant gran!

—Prou ens recordem am gust—seguien els marxants—de més d'una bona hora passada a Itàlia, a França i a Suàbia en companyia de cantadors, i ens alegrem molt de que us prengueu tant interès en lo que us anem dient. A més de que, quan se va montanyes a través com anem ara, la conversa es el doble agradable i el temps passa que un ni se n'adona. Ben segur que us plaurien molt algunes boniques histories de poetes que nosaltres hem sentit en els nostres viatges. Ara, en quant als cants propiament, poc podem dir-vos-en, perquè l mateix plaer i la ubriaguesa que donen de moment priven molt de que a un li restin en la memoria; i també l seguit d'amohinos del negoci ens en han esborrat molt el record.

En els temps antics tota la naturalesa ha d'haver sigut més plena de vida i de sentit que no pas avui en dia. Forces que ara les besties am prou feines semblen notar i que sols els homes se pot dir que senten i frueixen, movien llavors els cossos inanimats; i així era possible que ho-

mes destres ne fessin coses i en traguessin visions que a nosaltres ens-e semblen fabuloses o increïbles. En els temps més llunyans i en les terres de l'actual imperi grec, segons ens han contat viatjants que ho han sentit a dir encara entrel baix poble d'aquell país, hi havia hagut poetes que amb el sò meravellós d'extranys instruments havien desvetllat l'oculta vida dels boscos i els esperits amagats en els troncs dels arbres, i d'encontrades desolades i desertes n'havien fet alçar les plantes mortes i brollar els jardins florits; n'havien domesticat els animals ferestecs i tornats socials els homes selvatges, ensenyant-los les arts i els afectes pacífics, convertint en tranquils corrents els torrents impetuosos, i fins arrencant les pedres a llur immobilitat i fent-les moure en dança cadenciosa. Ells degueren esser també sacerdots i encantadors, legisladors i metges, perquè fins els essers de les més altes regions foren atrets per llurs arts encisadores i els instruïren en els misteris de l'avenir, i els declararen les proporcions i disposicions naturals de totes les coses i també les virtuts internes i forces curatives de les xifres, de les plantes i de totes les criatures. De llavors deuen venir, segons aquesta llegenda, els variats tons i les simpaties, i l'ordenació de la natura, que abans era tota ella selvatge, desordenada i enemiga. I lo extrany es que, am tot i aquests bells vestigis que ns resten com record del temps d'aquells homes benefactors, s'hagi perdut així l'art llur com aquella delicada sensibilitat de la natura. En aquell temps succeí, entre altres coses, que una vegada un d'aquells poetes, o millor diriem musics, — perquè podria molt ben esser que la musica i la poesia fossin una mateixa

cosa, i probablement se corresponen com la boca i l'orella, que la boca es sols una orella que s mou i respon — que aquell music, doncs, volgué anar per mar a terra estrangera. Tenia una riquesa de joiells i coses de molt preu que li havien sigut donades com presents d'agraïment. Trobà un vaixell a la platja i els mariners se li mostraren disposats a portar-lo, per la paga que ls prometé, a la terra ont ell volia anar. Però l brill i la boniquesa dels seus joiells tentaren aviat la cobdicia llur en tanta manera que s van convenir pera apoderar-sen, tirant el viatger al mar i repartint-s'ho després. Així, doncs, quan foren al mig del mar li anaren damunt i li digueren que havia de morir i que ells havien resolt tirar-lo a l'aigua. Ell implorà en gran manera que no l matessin, els oferí ls seus tresors com a rescat i els profetisà gran malhaurança si duïen avant llur pensament. Però ni una ni altra cosa arribà a commoure-ls, perquè temeren que ell algun dia declarés la llur malifeta. Quan els vegé tant decidits els pregà que al menys abans de morir li deixessin cantar son darrer cant, i que després ell mateix, amb el seu instrument, que era de fusta, se tiraria al mar davant de tots. Ells sabien prou bé que si arribaven a escoltar el seu cant encisador llur cor en seria ablanit i se sentirien penedit; i llavors determinaren d'otorgar-li certament lo que ls demanava, però tapant-se ells fortament les orelles mentres durés el cant, pera no sentir-ne res i poder am tot sortir-se am la seva. I així succeí. El poeta entonà un bell cant grandiosament patetic. Tot el vaixell ne ressonava amb armonia; ne ressonaven les onades; el sol i les estrelles aparegueren ensems dalt del cel, i de les verdes aigues sorgiren estols de

peixos i de monstres marins que dançaven. Sols els mariners restaren enemics, am llurs orelles fortament tapades, esperant impacients la fi del cant. I el cant finà. Llavors el viatger, amb el front asserenat, saltà al fosc abim abraçat al seu meravellós instrument. I tot just havia tocat en les ones resplendentes, que sota d'ell s'alçà l'ample llom d'un monstre agrait que s'allunyà nedant rapidament am l'admirat cantor al damunt. Al cap de poca estona ja havia arribat a la costa ont aquest volia anar, i el posà suaument entre l joncs de la platja. El poeta endreçà al seu salvador una alegre tonada i se n'anà tot content. Al cap d'algun temps, trobant-se una vegada en la platja tot sol, se queixà dolçament de la perdua d'aquells joiells que s'estimava tant com a records d'hores ditxoses i penyores d'amor i agraiement. Encara durava l cant, que vingué sobtosa-ment pel mar el monstre amic braolant alegrament, i tragué de la gola totes aquelles joies, abocant-les a la platja. Els mariners que les havien robades, desseguida que l poeta hagué saltat al mar, havien començat a fer parts; i, tot fent-les, tingueren baralles que s'anaren enconant fins a costar la vida a la major part d'ells; els pocs que restaren no eren prou pera menar el vaixell, que al cap-d'avall s'estrellà en la costa i se n'anà a fons. Els mariners am prou feines pogueren salvar-se, i arribaren a terra amb els vestits destroçats i les mans buides. I així fou com am l'ajuda de l'agrait monstre, que cercà ls joiells per dins del mar, tornaren aquests a mans del seu propietari.

CAPITOL III

AL SOLA DE L'ESTRE

DESPRÉS d'una pausa, els marxants seguien dient:

— Hi ha una altra historia, no tant meravellosa segurament, ni de tant temps endarrera, però que també ns-e sembla que us plaurà i que us farà millor conèixer les virtuts d'aquesta art misteriosa. Una vegada era un rei molt vell que tenia un palau molt hermós. De lluny arreu hi acudien a riu la gent pera viure-hi aquella vida majestuosa, i mai els mancaven grosses festes en les que cada dia se servien els menjars més exquisits en gran abundancia, ni musiques, ni magnífics vestits ni ornaments de tota mena, espectacles i passatemp variats, ni tampoc una savia ordenació en totes les coses, homes prudents, amables i molt ben instruits pera tenir-hi animades converses, ni jovent aixirit que de sí mateix inventava les diversions més atractives. El rei vell, que altrament era un home molt seriós i sever, tenia dues aficions que eren el veritable motiu de la vida magnífica de la cort aquella, i que, mercès an elles, tot hi marxava

tant bellament. L'una, l'estimació que duia a la seva filla, que era cosa que passava de mida, tant per lo que ella li recordava la muller que perdé molt jova, com també perquè era una noia de prendes que ni cal dir-les. Per amor d'ella, pera fer-li de la terra un cel, son pare s'hauria valgut de tots els tresors de la natura i de tot el poder de l'ingeni humà. L'altre motiu era la seva passió per la poesia i pels mestres en aquest art. Ja de jove havia llegit am pregon delit les obres dels poetes: havia esmerçat molt de diner i molt de treball en recullir-ne força en tota mena de llengües; i de sempre havia preferit, a tota altra, la companyia dels cantadors. De totes quatre parts del món els feia venir al seu palau, omplint-los d'honors, i mai se cansava d'oir-los cantar; i per un cant nou d'aquells que més l'arrebataven, s'oblidava molts cops dels assumptes més greus; i fins de menjar i beure s'oblidava. Aixís es que la seva filla s'havia criat entre cançons, i tota la seva ànima havia devingut com un cant molt dolç, com pura expressió d'un melancolic anhel. La benefactora influència dels poetes aixís estimats i protegits se coneixia en tot el reialme, però molt principalment en la cort. Allí s'assaboria la vida lentament, a petits glops com una beguda exquisida, i sen sentia l plaer pur, perquè totes les passions baixes i repugnants eren foragitades com desacords de l'armonió conjunt que senyorejaba ls esperits. La pau de l'ànima i la beatitut d'una contemplació íntima del món benhaurat que un mateix se creava eren el tresor d'aquella vida meravellosa; i la discordia allí sols hi era coneguda com antiga enemiga dels homes per les velles llegendes que n contaven els poetes.

Semblava que ls esperits del cant no haguessin pogut donar al seu protector una millor mostra del llur agraiment que aquella filla dotada am tot allò que una imaginació dolcíssima puga reunir en la delicada essencia d'una noia. Al contemplar-la en una d'aquelles belles festes, voltada de l'estol de ses companyes vestides am tuniques de blancor enlluernanta, escoltant fonament encantada l'inspirada tençó dels poetes, i coronant ruborosa am perfumada corona ls rulls del vencedor, l'haurien presa per l'ànima viva d'aquella art excelsa, que, evocada per les magiques paraules, venia a fruir-nel melodiós encantament.

Més una sort misteriosa nedava pels aires d'aquell paradís terrenal. Tot-hom en ell pensava en les esposalles d'aquella princesa en flor, perquè d'elles depenia la durada d'aquell temps benhaurat i el destí de tot el reialme. El rei se feia més vell cada dia, i ell mateix tenia aquest pes al cor; però pera aquelles esposalles res encaminat s'ovirava que pogués complir els desitjos de tots. La veneració que la casa reial infonia, gairebé com a cosa sagrada, feia que cap dels subdits gosés ni pensar tant sols en fer-se seva la princesa. La miraven com a un ser sobrenatural, i tots els prínceps d'altres regnes que s'havien presentat a la cort am pretensió semblanta, apareixien tant no-res al costat d'ella, que ni per un sol d'entre tants se veia venir el cas de que ni l rei ni la princesa hi possessin mai els ulls.

Aquest mateix sentiment de distancia havia fet que a poc a poc tots els pretendents desistissin de la pretensió; i la fama escampada del gran orgull d'aquella familia reial semblava que

feia passar les ganes a les altres d'anar-hi a cercar una humiliació. I aquesta fama no deixava de tenir el seu fonament. El rei, am tot i la seva benignitat, se sentia gairebé involuntariament una superioritat que li feia semblar impossible i fins insoportable tot pensament d'unir la seva filla amb un home d'estat inferior o d'obscur origen; i les altes prendes d'aquella noia s'igual el feien cada dia més ferm en aquest sentiment. Ell venia d'una antiga niçaga reial de Orient; la seva muller havia sigut l'última branca de la descendència del famós heroe Rustan; els seus poetes havien celebrat sempre en llurs cants el seu parentiu amb aquells primers i sobrehumans senyors del món; i en el magic espill de la poesia, la distancia entre la seva niçaga i la dels altres homes, la seva majestat secular, havia esdevingut tant enlluernadora, que li semblava que la noble casta dels poetes era l sol llaç que l'unia am lo demás de l'humanitat. I, tot presentint que l cor en flor de la seva filla, que la consistència del seu regne i la seva avançada vellesa feien desitjar per tots costats l'emmaridar-la, debades girava ls ulls entorn cercant, ple d'afany, un segon Rustan.

No molt lluny de la cort, i en una hisenda apartada, vivia un home vell que consagrava la seva vida a l'educació de l'unic fill que tenia, i, fòra d'això, a assistir a la gent de les seves terres quan estaven malalts. El seu fill era un minyó molt reposat i no més pensava en l'estudi de les ciències de la natura, en les quals son pare l'havia ensinistrat ja de criatura. Ja feia molts anys que l vell havia arribat de llunyes terres an aquella encontrada pacífica i fèrtil, fruïnt de la pau benefactora que l rei feia sentir per tot el

seu reialme. Ell se n'aprofitava estudiant les forces de la natura i donant-ne l'atractiu coneixement al seu fill, que hi mostrava grans disposicions; i semblava que la natura confiava de bona gana ls seus secrets a un esperit tant entenimentat. L'aspecte del minyó era com el d'un de tants per qui no sabés conèixer la secreta perfecció del seu noble visatge i l'inusitada claredat dels seus ulls. Però, com més un sel mirava, més atractiu el trobava, i quan s'havia sentit la seva veu suau i penetranta i la seva paraula graciosa, un no sabia pas com anar-sen.

Els jardins de la princesa tiraven enllà fins un bosc que tapava la vista de la petita vall ont el vell tenia l'hisenda. Un dia la princesa se n'havia anat a cavall pel bosc tota sola pera poder donar-se am més llibertat a les seves fantasies i recordar algunes belles cançons. La frescor de l'alta volta anà atraient-la ombriu endintre, i així fou com a l'ultim arribà a l'hisenda on vivien aquells pare i fill. Tenia set i baixà del cavall, el lligà al tronc d'un arbre i entrà en la casa pera demanar un got de llet. Va trobar-hi al minyó, que restà com esma-perdut davant la meravellosa aparició d'aquella dòna majestuosa, ornada am totes les gracies de joventut i hermosura, en les quals se transparentava una tendresa, una noblesa i una ignocencia d'ànima que li donaven una atracció inefable de deessa.

Am tot, el minyó s'apressà a satisfer-li la súplica que li feia amb aquella veu que ressonava com un cant d'angels, i mentrestant entrà l vell, que la saludà am gran compliment i la convidà a seure vora la llar humil, que era al mig de la casa, i en la qual cremava sèns remor una lleugera flama blava. Desseguida que entrà, la prin-

cesa va adonar-se de les coses extraordinàries que ornaven l'estada, del bon ordre i polidesa de tot, i d'un cert aire de santuari que l lloc tenia; i li augmentà l'efecte lo senzillament vestit que anava aquell vell tant venerable i la discreta compostura del jove. El vell prengué desseguida a la princesa per una dama de la cort, que prou se coneixia en la seva rica vestidura i en l'aire de noblesa que tenia.

Mentrel fill havia sortit, ella l'interrogà d'alguna de les coses que més havia notat en la casa, entre elles alguns quadros vells que hi havia al costat d'ont ella seia; i el vell, de molt bona gana, els hi féu conèixer amb explicació molt atraienta.

El jove tornà aviat amb un gerro ple de llet muniada de fresc i li presentà amb un gest franc i ensems ple de respecte. Després d'enraonar una estona amb ells molt agradosament, els donà grans mercès amablement per l'amigable hospitalitat, i tota ruborosa demanà llicència al vell pera tornar a veure-ls i poder fruit de la llur instructiva conversa sobre tantes coses admirables; i, pujant a cavall, s'entornà sense haver dit qui era, ja que compregué que ni l pare ni l fill la coneixien. Perquè encara que la capital era tant a la vora, el pare i el fill, enfondats en els seus estudis, havien evitat sempre l traüt de la gent, i al noi mai li havia vingut a plaer assistir a les festes de la cort: no se separava del seu pare sinó una hora al dia pera anar pel bosc cercant insectes i plantes i investigant els misteris de l'esperit silenciós de la natura en l'expansió exterior de sa bellesa.

L'encontre tant senzill d'aquell dia havia fet son pes tant en el vell, com en la princesa, com

en el noi. El vell s'havia adonat desseguida de la profunda i nova impressió que la desconeguda havia causat en el seu fill, i el coneixia prou pera saber que tota forta impressió havia de durar en ell tant com la vida; i la primera de aquella mena, als seus anys i tal com era l seu cor, s'havia de tornar afecció invencible. Ja feia temps que l vell ho veia venir això. I ara aquella amable aparició feia que involuntariament ell mateix vegés am bons ulls arribat el cas; que l seu esperit, confiat, allunyés tot temor per les conseqüències que pogués portar.

La princesa mai s'havia trobat en un estat semblant com ara se sentia tot cavalcant lentament cap a casa seva. Cap pensament que volgués fer podia sostenir-se davant del clar i obscur d'aquella sensació meravellosament movable d'un món nou pera ella. Un vel magic s'extenia a grans plects entorn de sa consciencia, fins llavors tant clara, i li semblava que si aquell vel s'aixequés, ella s'havia de trobar en un món sobrenatural. Els records de la poesia que fins llavors havien omplert tota la seva ànima, se transformaven com en un cant llunyà que enllaçava l seu passat amb el seu estrany i dolç ensomni d'ara. Quan arribà de retorn al palau, se sentí com espantada d'aquella magnificencia i brillantor de vida que hi regnava, i encara més se sentí de la benvinguda que li donà son pare, i per primera vegada en sa vida l rostre d'ell li inspirà un respecte tant temorós. El no dir un mot de la seva aventura li semblà cosa absolutament necessaria. Però tot-hom estava prou acostumat a la seva serietat somniadora i a veure son esguard com esgarriat en intims pensaments i fantasies, pera que ningú notés en ella res d'extraordinari.

Més ella no s trobava pas en aquell placevol estat d'esperit acostumat: tots aquells que la voltaven li semblaven gent extranya, i sentí una tal mena d'angoixa fins al vespre, que l'alegre cant d'un poeta enaltint am gran arrencada d'inspiració l'esperança i les meravelles de la fe en el compliment dels nostres desitjos, li donà gros consol, breçolant-la en delitosos ensomnis.

El jove, per la seva part, desseguida que ella partí, se n'anà a córrer pel bosc. Primer anà seguint a la princesa d'amagat fins a la porta del jardí d'ella, i després que ella hi entrà se n'entornà pel camí que ella havia fet. Tot plegat vegé lluir una cosa a terra davant dels seus passos, s'abaixà a cullir-la i se trobà que era una pedra d'un color vermell fosc que de l'un costat lluïa molt i a l'altre tenia gravada una xifra inintel·ligible. Reconequé que era un carboncle de gran preu, que li semblà haver vist al mig del collaret que duia la desconeguda. Llavors se posà a córrer lo mateix que si tingués ales als peus cap a casa seva, com si ella hi hagués d'esser encara, i mostrà la pedra a son pare. Amdós convingueren en que l'endemà dematí l noi tornaria cap al camí aquell i esperaria a veure si algú anava a cercar la pedra, i que la donaria a qui fos; i si no compareixia ningú la servarien fins que la forastera tornés a visitar-los, i llavors li donarien an ella mateixa. El jovenet estigué gairebé tota la nit mirant aquell carboncle, i cap a la matinada li entrà un desig irresistible d'escriure algunes paraules i ajuntar-les a la joia envoltant-la am l'escrit. I, sense ni donar-se ben bé raó del sentit de les paraules que posava, es crigué:

Fortment gravada d'ú en sa sang encesa
eixa pedra una xifra insapiguda,
semblant a un cor que tant fortment impresa
l'imatge duu de la desconeguda.
Aquella es radiant com una estrella ;
torrent de llum inonda a aquest ben fort ;
el brill resta enterrat en el sí d'ella.
Resta enterrat l'un cor en l'altre cor ?

A punta de dia se n'anà l minyó cap al camí fins a la porta del jardí de la princesa. Aquesta, al treure-s el collaret el vespre abans, hi trobà a faltar aquella pedra, que era un record de la seva mare, i a més tenia un poder de talisman que l posseir-la assegurava la llibertat de la persona, que mai podia caure en poder d'una altra contra sa voluntat. Aquesta perdua, més que espantar-la, la sorprengué. Se recordava bé que en el seu passeig a cavall duia l carboncle al damunt: aixís es que pensà que l'hauria perdut o a casa d'aquell vell, o bé a son retorn pel bosc; i, com que encara tenia ben present el camí, determinà anar-sen ben dejorn a cercar la joia; i aquesta determinació l'alegrà en tal manera, que li arribà a semblar que si no li sabia gaire greu la perdua era pel motiu que li donava de tornar a fer desseguida aquell camí.

A l'esser de dia se n'anà pel jardí cap al bosc, i, com que caminava més depressa de lo acostumat, trobava tot natural que l cor li bategués am força, colpejant-li l pit. El sol tot just començava a daurar els cims dels vells arbres, que s movien amb una suau remor, com si uns amb els altres volguessin desvetllar-se de les visions nocturnes pera saludar tots plegats el sol ixent, quan la princesa sentí quelcom llunyà que li féu alçar els ulls enllà del camí, i vegé l minyó que

corria cap an ella, havent-la ovirada també en aquell moment. Al veure-la davant, ell restà una estona com clavat a terra, i la mirava fit a fit, com si volgués assegurar-se de que era ella en veritat i no una visió ilusoria. Després se saludaren amb alegria retinguda, com si ja s coneguessin i s'aimessin de molt temps. Abans de que la princesa tingués temps d'explicar-li la causa d'aquell passeig matinal, ell, am les galtes enrogides i el cor bategant fort, li allargà la pedra embolicada en l'escrit. La princesa semblava que conegués tot lo que hi havia allà dintre, perquè ho prengué tota callada, tremolant-li la mà, i per la bona troba, com si no sabés lo que s feia, penjà al coll del donzell una cadena d'or que ella duia en el seu. Ell se li agenollà als peus tot confós, i quan ella li preguntà pel seu pare, va restar una estona sense poder tornar paraula. Ella, a mitja veu i amb els ulls baixos, li digué que aviat aniria a veure-ls, molt contenta d'aprofitar la promesa que li havia fet el pare d'ell d'ensenyar-li coses boniques. Tornà a donar grans mercès amb efusió extremada i se n'anà lentament sense girar el rostre. El jove no pogué dir ni una sola paraula. Li féu un gran acatament, i anà seguint am la vista fins que ella s perdé en l'espessor del bosc.

Pocs dies passaren que ella ls féu una segona visita, i, darrera d'aquesta, d'altres. El jove a poc a poc s'acostumà a acompanyar-la en aquestes passejades. Anava a trobar-la a l'hora que ella venia pel seu jardí, i després la tornava a acompanyar. Ella servava un silenci impenetrable de qui era, per més que s mostrava tant confiada al seu company, que aquest arribà a conèixer tot pensament d'aquella ànima celestial. Però l'ele-

vació del seu estat semblava infondre-li un sagrat temor. El jove també donava an ella tota la seva ànima. Pare i fill la prenien per una noble dama de la cort. Ella tractava l vell am tendresa de filla, i les carícies que feia an el vell semblaven gentils missatgeres de la seva afecció pel jove. Aviat fou com de la casa, d'aquella extranya casa. Al pare i al fill, que s'asseia a sos peus, els cantava, al sò d'un llaut, am veu celestial, cançons molt belles, iniciant al jovenet en aquell art amable; i, en cambi, els llavis inspirats del donzell li revelaven els grans misteris de la natura. Li explicava per quines meravelloses simpaties el món fou creat i ordenades les estrelles en melodiques legions; i tota la primitiva historia del món aparegué en l'esperit d'ella a través d'aquelles relacions sagrades; i ella, altres cops, restava com encisada quan el seu deixeble, en el ple de l'inspiració, prenent-li dels dits el llaut, esclatava en cants meravellosos amb un art increïble.

Un jorn, acompanyant-la en son camí de retorn, sentí l minyó un extrany impuls d'hardidesa, i l'amor poderós més de lo usat vencé també la reserva virginal de la donzella; i així fou que amdós, sense saber com, caigueren en braços l'un de l'altre, i el primer bés ardent d'amor els fongué en un sol esser pera sempre més. Tot plegat el cel s'enfosquí i una pluja de tempestat començà a batre impetuosa per damunt les copes dels arbres. Uns nuvols negres corrien paorosament extenent l'obscuritat per tot arreu. El jove s'afanyà en portar la noia a redós d'aquell terrible temporal i dels arbres que rompia; però l'obscuritat creixent i la mateixa engunia per l'aimada li feren perdre l camí

i s'esgarrià en la profunditat del bosc. A l'adonar-sen, l'angoixa li cresqué. La princesa pensava en l'espant del rei i de la cort. No s pot dir l'engunia que li traspassava l cor: sols la veu de l'estimat prometent-li prompte consol li retornà la confiança al cor, asserenant-li aquell desfici. El temporal seguia desfet: vanes foren totes les provatures pera retrobar el camí, i tingueren per gran sort l'ovirar am la resplendor d'un llampec una cova oberta en el penya-segat d'una altura, on pensaren estar a redós dels perills del temporal i recobrar en repós les forces que ja sels acabaven. I la sort afavorí la llur esperança. La cova era aixuta i coberta de molça ben neta. El jove encengué depressa un foc de branquillons i molça pera assecar la mullena, i amdós aimants se trobaren així extranyament isolats del món, salvats del perill i en confortant repòs. Endins de la cova penjava un reboli d'atmetller carregat de fruit i a la vora mateixa trobaren un regalim d'aigua fresca pera satisfer la set. El minyó duia l llaut, que ls procurà placevol i asserenador passatemp a l'escalf del foc que espurnejava. Un alt poder semblava rompre rapidament tot altre llaç, deixant els dos aimants abandonar-se lliurement a la romantica situació a que l'atzar els havia dut. L'ignocencia dels cors llurs, la magica harmonia de llurs esperits i l'irresistible poder de la joventut i de la dolça passió que ls lligava, els féu oblidar ben aviat el món i tota dependencia d'ell, i, breçolats pel cant nupcial que ls cantava la tempesta a la solemnial lluminaria dels llamps, fruiren una delitosa ubriaguesa com mai altra parella mortal l'hagi fruida més benaventurada.

El naixement del dia blau i lluminós fou

pera ells el desvetllament a un món nou, com paradís. Un torrent de llagrimas ardentes que brollà dels ulls de la princesa donà a comprendre a l'aimat les mil engunies que en el cor d'ella se desvetllaven ensems. Més ell en aquella nit havia viscut molts anys, i de noi s'havia torrat home. Am potent exaltació consolava l'estimada, fent-li avinent lo sagrat de l'amor veritable i la gran fe que n naixia, i li pregava que tingués ferma esperança en l'esperit protector del seu cor per un serè esdevenir. La princesa sentí la veritat d'aquest consol, i li descobrí com ella era filla del rei i que no més se temia de l'orgull i de l'indignació del seu pare. Després de meditar-ho llargament, convingueren en lo que s'havia de fer, i el jove se disposà a cercar el camí del bosc pera anar a trobar al seu pare i dir-li lo que havien pensat, prometent an ella que aviat tornaria; i ella restà tranquila, imaginant dolçament lo que podia esdevenir de tot allò.

El minyó trobà l seu pare a casa, que estigué molt content de veure-l arribar sense cap dany. Escoltà tot lo succeït als dos aimants i el plan que duien, i, després de pensar-ho un xic, se mostrà ben disposat pera ajudar-lo. La casa era prou retreta i tenia algunes estades soterranies que no feien pas de bon trobar. Allí hi hostatjarien la princesa. I, com de fet, cap al tard l'anaren a cercar. El vell l'acullí am forta emoció. I un cop sola en aquella estada, ella plorà molt pensant en el trist del seu pare; però davant de l'aimat amagava l seu sentiment i no més el deia an el vell, que l'aconsolava tot amorós i li prometia que ja hi podria anar aviat am son pare.

Mentres tant al palau hi havia hagut un gran trastorn quan al vespre s trobà a mancar la princesa. El rei estava fòra de sí i envià gent a cercar-la per tot arreu. Ningú sabia explicar la seva desaparició; a ningú se li acudí pensar en una secreta intriga d'amor, ni aferrar-se un rapte, tant menys que al palau no hi mancava ningú més; i, per tant, els darrers pensaments eren una tal suposició, que no tenia cap fonament. La gent enviada tornà com se n'havia anat, i el rei caigué en fonda tristesa. Sols al vespre, quan els cantadors li comparegueren davant amb llurs belles cançons, li semblà que l'usada alegria li apareixia de nou; li semblà que la seva filla li era aprop i recobrà l'esperança de reveure-la. Més, quan tornà a trobar-se tot sol, el cor se li partí una altra vegada, i feia uns grans plors. «¿De què m serveix — en sí mateix pensava — tant d'esplendor i encara l'alta noblesa, si n soc més miserable que tot altre hom; si res me pot equivaldre d'haver perdut aquesta filla; si sense ella ls cants mateixos no són res més que paraules buides i vans miratges? Ella era l'encís que ls feia vius i alegres, i els donava forma i sentit. Més me valdria esser l'ultim dels meus servidors, i tenir la filla encara, i un gendre a més, i néts asseguts a la falda; altre rei fóra llavors. Perquè no es la corona i l'imperi lo que a un home l fa rei, sinó aquella plenitud de ben-haurança, aquell sentir-se satisfet de lo que la terra ns dóna, aquell abastament de tot. Més així soc castigat de ma soperbia: el perdre la muller no m fou prou castic i aquest es ara l séns fi de la miseria meva».

Així s planyia l rei en les hores del seu ardent desconsol. Més de tant en tant rebrotava l seu

orgull i rigor. Irrat del seu propi plany, volia saber sofrir i callar com un rei. Li semblava just de patir més que ls altres homes, i que a la reialesa li pertocava també un dolor més gran. Però quan a punta de dia entrà en la cambra de la filla i mirà ls seus vestits i totes les petites coses estar com si ella acabés de sortir-ne, oblidant tota reflexió i proposit, s'abandonà com un home foll, cridant a pietat fins als més humils servidors. I tota la ciutat, tot el reialme, ploraven i de cor se planyien amb ell.

I fou de notar que s'escampà com una profecia que la princesa era viva i que aviat retornaria amb un espòs. Ningú sabia d'ont havia sortit això, però tot-hom s'agafà an aquesta alegre creencia, i el prompte retorn era esperat a cada moment. Així passaren moltes llunes, fins que tornà la primavera. «— ¿Que va que ara tornarà també la princesa?», deien molts am molt d'esperit. El rei mateix esdevingué més serè i esperançat, perquè aquella fè li semblava una promesa d'algun poder benefactor. Les acostumades festes recomençaren, i a la plena refflorida de l'antiga magnificència sols semblava mancar-hi l retorn de la princesa.

Un vespre, que justament feia l'any que ella havia desaparegut, tota la cort s'havia aplegat al jardí. L'aire era tebi i serè; sols un oreig suau murmurava en els cims dels vells arbres com anunci d'una alegria que s'acostava. Un gran brollador se llençava potent enlaire, reflectant en innombrables llumenetes fins dalt en la foscor de les copes sonores dels arbres els flams que entorn ardién, i acompanyava, al caure, am son melodiós xapoteig, els cants que dessota ls arbres ressonaven. El rei s'estava assegut en una

catifa molt rica, i entorn d'ell tota la cort vestida de gala. Una gran multitud omplia el jardí al voltant del magnífic espectacle. El rei estava fonament absort en els seus pensaments. L'imatge de sa perduda filla se li representava am desusada claretat: pensava en aquells dies venturosos que tant sobtadament acabaren en tal temps com aquell de l'any passat. Se sentia posseït d'un gros afany, i llagrimas abundants regalaven avall del seu rostre venerable; emperò sentia una extranya serenitat: li semblava com si tota aquella anyada no hagués sigut més que un mal somni, i alçà ls ulls com cercant l'esvelta i graciosa figura de la filla en l'espessor de la gent i de les plantes. Justament els cantadors callaven en aquell moment i regnava una quietut com la que s'fa en les grans emocions de les gentades; perquè ls poetes havien cantat les joies del reveure, de la primavera i de la fè en l'esdevenir, tals com sol embellir-les l'esperança.

Tot de cop el silenci fou trencat pel sò suau d'una bella veu desconeguda que semblava sortir de sota l'espessor d'un roure secular. Tots els ulls s'hi giraven envers i se vegé un jove vestit tot senzill, però extranyament, que, tenint un llaut als braços, seguia tranquilament son cant, i que quan el rei li girà la mirada li féu un gran acatament. La veu era bonica en gran manera i el cant tenia un aire extrany i meravellós. Parlava aquell cant del naixement del món; de la creació dels astres, les plantes, les besties i els homes; de la simpatia omnipotent de la natura; d'aquelles edats d'or primitives i de l'amor i la poesia que les senyorejaven; de l'aparició de l'odi i de la barbarie i de les lluites llurs amb aquells sobirans benefactors; i, per fi,

del triomf d'aquests que s'acostava; de l'acabament de tota confusió; del rejuveniment de la natura i del retorn d'una edat d'or eterna. Mentrestant els vells poetes, com fascinats per aquell cant, s'havien anat acostant entorn del misteriós estranger. Un encís mai sentit s'havia apoderat de tota l'altra gent, i el rei mateix se trobava com emportat per un turbolí celestial. Mai s'havia sentit un cant semblant i tot-hom creia que un esser de l'altre món era aparegut, tant més que, a mesura que cantava, el jove semblava anar-se tornant més hermós i gran, i la seva veu cada vegada més poderosa. El vent feia voleiar sos rulls daurats; el llaut semblava pendre vida en ses mans, i son esguard perdre-s enlaire en la contemplació d'un món misteriós. La mateixa innocència i senzillesa del seu rostre com d'infant semblaven sobrenaturals. El cant meravellós finí. Els poetes carregats d'anys abraçaven fortament el jovenet, am llagrimes d'alegria als ulls, i una joia íntima, silenciosa, corria per la multitud. El rei, tot commogut, anà cap al jovenet, que se li llençà humilment a les plantes. El rei el féu alçar, el besà de tot cor i li digué que li demanés una gràcia; i ell, tot encès de galtes, li pregà que volgués encara oir-li un cant i després decidir de lo que en ell li demanaria. Llavors el rei s'enretirà algunes passes, i l'extranger començà:

Entre esbarzers, la roba a troços,
el trovadó per munt sen va;
amb aigua al coll passa ls rius grossos;
no acut ningú a dar-li la mà.
Perdut i sol, mou ara ls passos
penosament, trist i afligit;
ja ni l llaut pot tení als braços
i té l cor tot adolorit.

Trista es ma sort, sense esperança;
desamparat arribo aquí;
jo porto arreu la benhaurança,
però ningú men dóna a mi.
Jo l'alegria de la vida
porto a tot-hom, fent-li més lleu,
i amb una almoïna escarrancida
cada un m'aparta d'aprop seu.
Tal com el pas de primavera
es el meu pas davant la gent:
ningú m'atura ni m fa enjera,
ningú m pregunta mon torment.
Tot-hom espera la cullita
sense pensar en la llevò,
jo ls dono l cel que a orà ls invita,
i ningú m dóna una oració.
En els meus llavis de poeta
sento un poder d'encantament.
Així sentís en la mà dreta
el llaç d'amor que s va extrenyent!
Ningú s'adona del que arriba,
que ve de lluny assedegat.
Quin cor, veient ansia tant viva,
serà mogut a pietat?
Cau i s'adorm en l'herba alta
el rostre encar mullat pel plor.
Llavors l'esprit del cant l'assalta,
parlant-li així dintre del cor:
« Oblida ara l que sofrires,
que ja t'acostes a la pau.
Lo que en els camps mai assolires,
ho trobaras dintre l palau.
Trobes, al fi de ta fadiga,
de ton afany el pac més alt:
en lloc de murtra, una mà amiga
te posa al cap corona real.
Has desvetllat una harmonia
i en un gran cor t'has fet la llei.
Pels forts graons de la poesia
puges a essé fill d'un rei. »

Fins aquí havia arribat del seu cant, i una mena de pasme s'havia apoderat de tots els presents; mentrestrant havia aparegut un vell al costat d'una figura de dòna de noble aire coberta d'un vel i que portava a braç un infant molt hermós que mirava somrient arreu i allargava ses manetes vers l'esplendent diadema que l'riu duia en son front. Tots tres s'havien posat darrere el trovador; i el pasme augmentà quan, sobtament, l'aliga més estimada del rei, que sempre tenia al costat, se llançà d'entre ls arbres portant una diadema que devia haver pres de la cambra reial, i la posà damunt dels rulls daurats del jove trovador. Aquest s'extremí, al moment; l'aliga s'entornà al costat del rei sense la diadema. L'extranger va treure-se-la del front, donant-la a l'infant, que la volia, i després, posant un genoll a terra davant del rei, seguí l seu cant, am veu commoguda, d'aquesta manera:

Alça-s alegre i am gran pressa
el trovador del somni suau;
el parc ombriu ardit travessa
fins a la porta del palau.
Veu la muralla llisa i muda,
més el seu cant s'hi ha enfilat,
i en veu baixar, d'amor vençuda,
a la princesa am majestat.
Ressonen dins les armadures,
més ells, d'amor fortment units,
van a fruir-ne les dolçures
en la foscó ben escondits.
Escondits resten temerosos
l'ira del rei al presentí,
mig afligits, mig venturosos
veuen alcà-s cada matí.
De la novella mare l somnit
canta l poeta dolçament,

i en l'amagatall incognit
se n'entra l rei pels cants que hi sent.
La filla s treu del pit i mostra
a l'avi l nét de cabell ros ;
mullè i marit baixen el rostre ;
l'enuig del rei de cop s'es fos
davant l'amor i la poesia :
un pare, rei i tot, cedeix,
i aquell dolor que l consumia
en plaer de vida s converteix.

Perquè l'amor, lo que s'emporta,
després ho torna am gran augment :
de les besades, la més forta
es la del reconciliament.
Esprit del cant, a mi davalla
i fes costat ane l'amor ;
porta la filla com troballa
al rei, i al pare mou el cor !
Que no li negui l'abraçada,
que s miri l nét am compassió,
i, al sentís l'ànima inondada,
prengui per fill el trovadò.

Dient aquestes paraules, que ressonaren dolçament en l'obscuritat, el jove, am les mans totes tremoloses, alçà l vel, i la princesa, versant moltes llagrimès, caigué de genolls als peus del rei, presentant-li l bell infant. El trovador, amb el cap baix, s'agenollà al costat d'ella. Tots els pits semblaven oprimits en una engunia silenciosa. El rei restà per uns moments callat i sever. Després agafà la princesa i l'extrenyé al seu pit amb uns grans plors ; desseguida féu alçar el jove i l'abraçà molt tendrament. La multitud s'arremolinà am crits molt forts d'alegria. El rei prengué l'infant i l'alçà en sos braços com presentant-lo al cel am fervor. Després saludà al vell. Tot-hom

plorava d'alegria. Els poetes romperen a cantar, i aquella nit fou com una nit de Nadal per tota l'encontrada, que de llavors endavant visqué com en festa perpetua. Ningú sab què s'ha fet d'aquell regne. Sols hi ha aquella llegenda que parla de l'Atlantida desapareguda en les furientes ones.

CAPITOL IV

L'Enric i els seus companys feren algunes jornades més sense destorb. Els camins eren fermes i secs; el temps, serè i confortador; i fertils, poblades i de gran varietat les encontrades que travessaven. El formidable bosc de la Turíngia restà endarrera. Els marxants havien fet el camí moltes vegades i arreu eren molt ben rebuts. Evitaven els indrets més deserts i perjudicats de bandolers, i, si n'havien de travessar algun, se feien acompanyar. Coneixien alguns senyors de castells propers al camí i els visitaven; i ells, tot preguntant-los com els anaven els negocis a Augsburg, els acullien molt amigablement. Les mullers i filles s'acostaven cordials i curioses als estrangers. Desseguida s feien amigues de la mare de l'Enric perquè era molt amable i complacenta. S'alegraven de veure una senyora de la ciutat que ls parlava molt agra-dosament de les novetats de la moda i els ense-nyava de fer requisits. Tant els senyors com les senyores alabaven la discreció i compostura de

l'Enric: la seva figura atraienta feia en les dònnes una impressió durable. Era com quan se sent una senzilla paraula d'un desconegut, que un hom de moment gairebé no n fa cas, fins que, al cap de temps d'esser ell fòra, aquella paraula, com llevor fonda i invisible, va germinant germinant, i a l'ultim en surt una flor magnifica de colors resplendents i voltada d'espesses fulles; que ja no s'oblida més i se retreu a cada moment i se la considera com un tresor inagotable i sempre present. Llavors un pensa detingudament en el desconegut, i rumia rumia, fins que de sobte veu clarament que era algun d'aquells habitants d'un món més alt.

Els marxants rebien molts encarrecs, i el comiat era sempre molt coral d'una banda i altra, i am grans desitjos de tornar-se a veure aviat. En un d'aquells castells ont arribaren a la nit, ho passaren molt alegrement. El senyor havia sigut home de guerra, i ara, ja vell, divertia l seu desvagamet en la pau i solitud d'aquella estada am freqüents convits; perquè, fòra de la guerra i de la caça, no coneixia altra distracció que l posar-se al davant copes ben plenes. Acullí als arribats am gran franquesa en mig del brigit dels seus convidats. La mare de l'Enric se n'anà am la senyora de la casa, i els marxants i el noi hagueren d'asseure-s a l'alegra taula, en la qual el vi hi anava a dojo. A l'Enric, després de molts precs, i gracies a la seva joventut, li fou permesa moderació; però ls marxants no hi van fer el fals, sinó que atacaren el bon vi ranci am gran valentia. La conversa s portà a passades aventures de guerra, i l'Enric s'ho escoltava molt atentament. Els cavallers parlaven de la Terra Santa, dels miracles del Sant Sepulcre, de

les aventures del viatge per mar i per terra, de com havien caigut en poder dels sarrains, i de la vida alegre dels campaments i del córrer món. Am gran energia s mostraven malcontents de que aquells llocs divins ont el cristianisme nasqué fossin encara mal posseits pels infidels. Exaltaven als heroes que s'havien guanyat corona immortal per la llur protesta valenta i infadigable contra aquell poble pervers. El senyor del castell els ensenyà una riquíssima espasa que am la seva mà propria havia pres del que la tenia, després d'haver assaltat el seu castell, haver-lo mort an ell i fet presoners la muller i els fills; i que l rei li havia permès posar l'espasa en son escut d'armes. Tots la miraven atentament; l'Enric també la tingué en ses mans i va sentir-se desseguida posseït d'un belic hardiment; i després la besà am gran fervor, lo que va plaure molt als cavallers: el vell senyor li féu una abraçada i l'animà a consagrar pera sempre el seu braç al rescat del Sant Sepulcre i a carregar damunt de ses espatlles la creu miraculosa. El xicot estava com posseït i no sabia deixar l'espasa de la mà. «—Recorda-ten, fill meu, — exclamà l vell cavaller; — nova creuada s prepara; l'Emperador en persona guiarà nostres exercits cap a l'Orient; per tota Europa torna a ressonar el crit de creuada i un fervor heroic se remou arreu. Qui sab si d'aquí un any no ns trobarem ja com alegres conqueridors en aquella gran Jerusalem capital del món, i ens recordarem de casa nostra i del vi de la terra? Pot-ser me veuras a mi amb una donzella oriental al costat. Pera nosaltres els d'Occident són molt gracioses aquelles noies, i si tu sabs manejar bé l'espasa no t mancaran boniques presoneres.» Llavors els

cavallers entonaren am veu forta l cant de creuada que algun temps se cantava per tota Europa:

El Sant Sepulcre en mans dels moros!
 El Sepulcre de Nostre Senyor
 en mig d'escarnis i d'injuries,
 i cada dia profanació!
 Sentiu que s plany am sa veu sorda:
 « Qui m salvarà d'aquest dolor? »

On sou, fidels? On sou, els heroes?
 S'han acabat els cristians?
 Qui aixecarà la fè caiguda?
 Qui pendrà la creu am ses mans?
 Aí! Qui deslliura l Sant Sepulcre
 de les cadenes infamants?

A negra nit, per mars i terres,
 volen furient els sants estols;
 per despertâ an aquells que dormen
 volen arreu am grans udols.
 Sobre ls teulats, planyent-se, criden:
 « Mal cristià! Alça-t, si vols! »

Am rostre esquerp i boca muda
 els angels surten al camí,
 i en el llindar de cada porta
 s'hi veu, irat, un pelegrí:
 tot són senyals que encara dura
 la crudeltat del sarraí.

S'aixeca una alba roja i terbola
 en el país dels cristians,
 i cadascú sent una angoixa,
 una tristesa i amor grans;
 pren una creu, pren una espasa,
 i deixa dòna i deixa infants.

Van els exèrcits remorosos
 al Sant Sepulcre amb ardiment:

per ser-hi aviat corren s'ens treva
per terra i mar alegantment.
Els nins i tot al pas s'hi ajunten,
i la riuada va creixent.

L'estendard sant voleia enlaire
i els heroes vells van al davant;
el Paradís obre les portes
pels cavallers que hi moriran;
tots volen dar la sang per Cristo;
voidrien ja estar-la vessant.

Guerra, cristians! Els sants exèrcits
són am nosaltres plens d'ardor;
prest sentirà l'host enemiga
la mà terrible del Senyor,
i rentarem am sang pagana
el Sant Sepulcre am gran fervor.

La Verge santa en mans dels angels
damunt la lluita vetllarà:
aquell que caigui a fil d'espasa,
en braços seus despertarà;
damunt l'estrepit de les armes
inclina Ella l rostre clà.

Avant! Avant! Cap al Sepulcre
la sorda veu ja s fa sentir.
Les oracions victorioses
les culpes han de redimir.
En nostres mans el Sant Sepulcre,
es mort l'imperi sarraf.

L'Enric se sentia tot trasvalsat. El Sant Sepulcre se li va aparèixer com una figura juvenil, palida i noble, dreta damunt una grossa pedra al mig d'un poble selvatge que la maltractava, mentres ella, am rostre ple d'amargor, mirava vers una creu que irradiava lluminosa al lluny, reflectant-se infinidament en les mogudes ones d'una mar immensa.

Però la seva mare l'envià a cercar aviat pera presentar-lo a la senyora del castell. Els cavallers, enfondats amb el convit i els projectes pera l'expedició que s preparava, ni s van adonar de que l'Enric se n'anés. Trobà sa mare enraonant am molta confiança am la vella i amable senyora, que acullí molt bé l noi. La tarda era serena; el sol començava a anar a la posta, i l'Enric, que tenia unes grans ganes d'estar sol i que li feia molt goig l'encontrada, tota daurada del ponent, que s veia brillar desde l'ombrosa cambra per l'estretor de l'arc espès de la finestra, demanà llicencia, que tot seguit li fou otorgada, pera visitar els entorns del castell. Corregué fruïnt de sa llibertat: se trobava tot commogut. Desde aquella altura de penyes mirava ls boscos de la vall, i el torrent que hi saltava, movent un molí, que desde tant amunt am prou feines se sentia; després mirà enllà un lluny de boscos i montanyes fins a perdre-s la vista, i la seva fonda inquietut en fou apaibagada. La tumultuosa visió de guerra desaparegué i sols li restà un afany ple d'imatges lluminoses. Sentí que en aquells moments li calia un llaut, encara que ni sabia com era fet tal instrument ni què n'obtin-dria. El magnific espectacle d'aquell ponent tant serè li breçava dolces fantasies, i de tant en tant la flor del seu cor llampeguejava. Anava d'ací i d'allà pel bosc, s'enfilava per les roques cobertes de molça, quan, de cop, d'una fondalada propera s'alçà una veu de dòna cantant molt tendra i penetranta, acompanyada d'uns bells sons ex-tranys. Ell cregué tot seguit que allò era un llaut, i restà tot admirat, oïnt aquest cant en mal parlat alemany:

Com no t trenques cor encara,
aquí sota un cel estrany?
Esperança, per què tornes
el meu rostre a il·luminar?
Com més penso en la tornada,
vaig més llagrimes vessant:
jo t pogués mostrar la murtra
i del cedre l fosc brancam,
i les alegres rengleres
dels nostres jocs fraternals!
Hi veuries a l'amiga
vestida am vestits brodats,
tota coberta de joies,
tant gentil com era abans.
Nobles donzells la saluden,
abaixant l'ardent esguard;
sona al peu de sa finestra,
cada vespre, un tendre cant,
i els homes que amor li juren
són de gran fidelitat.
Dintre les fonts cristallines
s'hi reflecta un cel molt blau,
i pels boscos i les prades
corre un aire embalsamat,
i entre fruits i flors hi volen
munions d'aucells cantant.
Ai! Que es lluny la patria meva
i aquells somnis són llunyans!
El castell s'enfonsà en runes
i el vell bosc caigué temps ha;
enemigues hosts vingueren
com onades de la mar;
les fogueres s'enlairaren
enterbolint el cel blau;
els guerrers tots orgullosos
corrien dalt de cavall;
ressonaven les espases,
morí l pare i els germans,
i ane mi se m'endugueren
amb els ulls tots apagats,
que ara s giren amorosos

envers tu amb un gros afany.
Ai! Temps ha que fóra morta,
si no fos per 'quest infant!

L'Enric sentí l plorar d'una criatura, i una veu que l'aconsolava. Baixà a través del bosquet i trobà una noia de cara palida consumida, asseguda sota un roure molt vell. Un infant se li penjava al coll plorant; ella també plorava, i al costat, damunt de l'herba, hi havia un llaut. El jove s'hi acostà am cara compassiva, i ella, així que l vegé, s'esferé una mica. Després li digué amablement:

— Deveu haver sentit el meu cant. Me sembla que us conec. Deixeu-me rumiar. M'he tornat flaca de memoria, però la vostra vista m desvetlla certs records dels meus bons temps. Oh! Diria que us assembleu a un dels meus germans que abans de la nostra desgracia se n'havia anat de casa cap a la Persia a veure un poeta molt famós. Encara deu esser viu, i deu cantar tristament la malaventura dels seus germans. Ai! Si jo m pogués recordar d'algun d'aquells cants tant famosos que ns deixà! Era un cor noble i amorós, i el seu més gran tresor era l llaut que tenia.

La criatura era una nena d'uns deu o dotze anys, que mirava atentament el jove tot arriant-se fortament al pit de la malhaurada Zulima. A l'Enric se li trencava l cor; la consolà am bones paraules, i li demanà que li contés més minuciosament la seva historia; i això an ella no semblà desplaure-li. Ell se li assegué al davant i escoltà la seva relació, trencada sovint per abundantes llagrimas. Féu sobre tot moltes alabances de la seva terra i la gent. Ne pintà la no-

blesa i el seu gust fort i pur per la poesia de la vida, i la boniquesa admirable i misteriosa de la natura. Descrigué les romàntiques belleses de les fertils terres de l'Arabia, posades com illes miraculoses en mig dels sorrals inhospitalaris, com llocs de refugi dels atribulats necessitats de repòs, com colonics paradisiaques plenes de fresques fonts que dels boscos venerables regalen avall per les pedres brillantes i l'herba espessa, poblades d'aucells de mil colors que melòdicament reflen, i adornades per moltes reliquies de memorables centuries.

— Allí us admiraria de veure — deia — lloses amb imatges i ratlles pintades de mil colors brillants, no en va conservades i ben conegudes. A copia de fixar-s'hi, pressentint-ne l significat, s'esdevé curiós de dexifrar el pregon sentit i relació d'aquelles escriptures seculars. Llur esperit desconegut desvetlla meditacions extraordinaries, i, fins no alcançant descobrir-ho, un se troba haver descobert en sí mateix mil coses que donen nova llum a la propria, ocupant l'esperit llargament ab gran avantatge. La vida en aquella terra de tant temps habitada i en el passat enriquida per tant de treball, activitat i amor, es singularment atractiva. Allí la natura mateixa sembla haver esdevingut més intel·ligent, més humana: sota l'actualitat transparent, un confós record hi fa veure una barreja d'imatges del món de ben tallats contorns, i així s frueix d'un món doble, que justament per això sembla perdre la seva duresa i violència i es mostra tot ell al sentit com faula i encisera poesia. ¿Qui sab també si no hi fa molt en això una misteriosa influencia dels passats que habitaren allí i avui encara hi són invisibles; i pot-ser es aquesta obscura

atracció la que mou a la gent de les noves nacions, al cap d'un cert temps del seu desvetllament, i amb impaciència talment rabiosa, d'anar envers el vell breçol de la llur raça, i els excita a jugar-se la vida i els cabals pera la possessió d'aquells territoris?

Després d'una pausa continuà:

— No cregueu res de lo que us han contat de la crudeltat de la gent de la meva terra. En cap altre poble són tant ben tractats els presoners, i també els vostres pelegrins de camí vers Jerusalem eren acullits amb amigable hospitalitat, encara que ben poc se la mereixien, perquè la major part eren ganduls, mals homes, que en la seva pelegrinació anaven deixant senyals de les llurs males manyes; i per això es clar que sovint els queia al damunt el pes d'una justa venjança. Ben en pau haurien pogut els cristians visitar el Sant Sepulcre, sense necessitat d'empendre-s aquelles guerres tant horribles com inútils, que no han fet sinó irritar, escampar la miseria i separar pera sempre més l'Europa de l'Orient. Què té que veure l nom del que ho posseeixi? Els nostres sobirans veneraven secretament el Sepulcre del vostre Crist, que nosaltres també considerem com un profeta diví; i ¡quant bellament hauria pogut esser el seu Sant Sepulcre l breçol d'un bon entendre-s i l'ocasió d'una aliança pera sempre més benefactora!

Amb aquests enraonaments la tarda era passada: se feia de nit, i la lluna s'alçà del bosc humit am pacífica resplendor. Ells pujaren a poc a poc cap al castell. L'Enric estava tot pensatiu: l'exaltació guerrera li havia passat del tot. Trobava que en el món hi regnava un gran error. La lluna li semblava un espectador llastimer i el movia a

sobreposar-se a l'aspror de lo més superficial de la terra, tant imperceptible desde l'altura, per molt ferestega i a voltes inaccessible que sia pera ls que transiten per ella. La Zulima anava al costat d'ell, donant la mà a la nena. L'Enric portava l llaut. Procurava reanimar en la seva companya l'esperança de reveure la patria, mentres en lo més pregon del seu cor se sentia fortament cridat a esdevenir el seu salvador, sense saber, perxò, de quina manera. En les seves senzilles paraules semblava haver-hi una mena de força, perquè la Zulima n percebia un desusat consol i el remerciava amb efusió de les seves promeses.

Els cavallers estaven encara asseguts davant de les copes, i la mare de l'Enric seguia en franca conversa am la senyora. El jove no tingué pas ganes de tornar a la bulliciosa sala. Se trobava cansat i se n'anà aviat am sa mare a la cambra que sels havia destinat pera dormir. Abans d'anar-sen al llit contà an ella tot lo que li havia passat, i després s'adormí entretingut en molts somnis.

Els marxants també s'havien retirat a bon'hora, i de bon matí ja tornaven a estar tots disposats. Quan marxaren, els cavallers estaven al bo del dormir; però la senyora del castell donà als viatgers amable comiat. La Zulima havia dormit poc: una intima alegria l'havia mantinguda desvetllada; també acudí a l'hora de la marxa i serví als viatgers humil i diligenta; i al moment de marxar presentà tota plorosa l llaut a l'Enric, pregant-li que se l'endugués en memoria de Zulima.

— Es el llaut que m donà l meu germà a l'anar-sen de casa, — deia; — es l'única cosa meva

que poguí salvar. Ahir va semblar-me que us plavia, i vós me deixeu en cambi un present que no té preu: la dolça esperança. Accepteu, doncs, aquesta petita demostració del meu agraïment, i que sigui com penyora del vostre record per la pobra Zulima. Joestic certa que ns tornarem a veure, i llavors pot-ser jo seré més feliça.

L'Enric plorava. Refusà acceptar el llaut de tanta estima pera ella.

— Doneu-me — li deia — la cinta d'or amb ignots characters que porteu als cabells, si no es que sia un record dels vostres pares o germans, i accepteu, en cambi, aquest vel que la mare donarà de bon grat.

Ella cedí a l'ultim a les seves raons, i li donà la cinta, tot dient-li:

— Hi ha escrit el meu nom en el meu llenguatge: jo mateixa vaig brodar-l'hi en temps millors. Mireu-lo agradosament i penseu que ha cenyit mos cabells durant molt temps i molt trist, i que junt am mi s'ha anat descolorint.

La mare de l'Enric tragué el vel i li donà, i, després, atraient-la al seu pit, la besà plorant.

CAPITOL V

AL cap d'uns quants dies més de viatge arribaren a un poblet que estava al peu d'uns turons molt drets i tallats per gorges fondes. Altrament l'encontrada era fertile i agradosa, encara que les altures se veien pelades, tristes, com si fossin mortes. L'hostal era nèt i els hostalers servicials. Dins de l'entrada de l'hostal hi havia molta gent, viatjants i altres que feien beguda parlant de tota mena de coses. Els nostres viatgers s'hi barrejaren prenent part en les converses; però a qui s'estava més atent era a un home vell, de trajos forasters, assegut davant d'una taula, que responia amablement a les preguntes que li feien. Venia de l'extranger, havia corregut l'encontrada desde bon matí i parlava de lo que hi havia vist i de coses del seu ofici. La gent deia que era un d'aquells que cerquen tresors; i encara que parlava molt modestament dels seus coneixements i de lo que podia treure'n, lo que deia semblava a tots molt nou i extrany.

Deia que era nat a Bohemia i que de jove ja havia sigut molt curiós de saber lo que devia

haver-hi amagat dins de les montanyes, l'aigua de les fonts d'on venia, i on se podrien trobar l'or, l'argent i les pedres precioses, que tenien pera ls homes una atracció tant irresistible; que en l'iglesia d'un convent s'havia fixat moltes vegades en com lluien les joies de les imatges i reliquies, i que tot el seu desig era que poguessin parlar pera que li descobrissin el seu origen misteriós; que ja de tant en tant sentia dir que venien de molt llunyes terres, però ell sempre havia pensat que per què semblants tresors no havien de poder-se trobar també en els nostres països; que no en va les montanyes eren tant amples i tant altes i ben macises, i que fins li semblava que alguna vegada ell mateix hi havia trobat pedres que brillaven. S'havia apanyat a enfilarse per les roques i a ficar-se per les cavernes i havia experimentat una mena de goig que no s pot dir al veure-s dintre les espaioses coves i sota les altes voltes fetes pels sigles. A l'ultim una vegada trobà un viatger que li va dir que havia de fer-se minaire, i que llavors podria satisfer ben bé la seva curiositat. A Bohemia hi havia mines. No més calia caminar deu o dotze jornades riu avall pera arribar a Eula, i un cop allí dir que volia fer-se minaire. No s'ho va fer dir pas dues vegades: al sentdemà s posà en camí. Després d'unes marxes molt pesades anà tirant per avall fins que va arribar a Eula.

— No puc pas dir-vos — contava l'home — quina alegria fou la meva quan desde dalt d'un turó vaig veure unes piles de pedres entremig de la verdor de les mates i de barraques de fusta que hi havia a baix a la vall, sota una gran fumera que sen pujava bosc amunt. El llunyà soroll que s'hi sentia augmentava la meva deria,

i tot curiós i ple de cap vaig arribar aviat a una d'aquelles piles davant de la fosca boca per on se entra de dret montanya endins. Vaig córrer cap a la vall i vaig trobar aviat uns homes vestits de negre, amb unes llanternes, que desseguida comprenguí que eren minaires, i tot temorós els vaig dir lo que volia. M'escoltaren molt atents i em digueren que havia d'anar encara més avall, a la fundició, i demanar al cap de colla de la mina, que m presentaria a l'amo i m'apuntaria a la llista si era acceptat. An ells els semblava que sí que ho seria, i van advertir-me que al trobar al cap de colla li havia de dir per primer Déu-vosguard: «Bona sort!», que era lo que s'acostumava. Vaig tirar avant tot ple d'esperances, i tot fent camí no m sabia estar de dir-me a mi mateix, a cada punt, «Bona sort!», salutació que m semblava molt en son lloc. Vaig trobar un home vell i respectable que va acullir-me molt amigablement, i que, després de contar-li jo tota la meva historia i les ganes que tenia d'aprendre aquell ofici extrany i misteriós, me prometé molt disposat acontentar-me. Va semblar-me que jo no li desagradava i va fer-me quedar a casa seva. A mi ja m trigava l'hora d'anar a la mina i de veure-m amb el vestit dels minaires. Aquell mateix vespre l vell va dur-men un i va explicar-me com se manejaven les eines que tenia servades-en una cambra. Més tard van venir a veure-l uns altres minaires, i jo no m deixava perdre ni una paraula de les que deien, encara que la major part eren pera mi incomprendibles, com també m'ho eren la mena de fets que contaven. Però lo poc que m semblava entendre encara m despertava més la curiositat, i tota la nit vaig estar somniant coses molt estranyes. Vaig llevar-me

a l'hora. A casa del meu hoste era ple de minaires que hi venien cada matí a rebre ordres. En un recambró hi havia arreglada una capella. Va sortir un frare, que va llegir la missa, i després una oració molt solemnia en que demanava al cel que tingués als minaires en sa santa guarda, protegint-los en llur perillós treball, deslliurant-los de les insidies i enganys dels mals esperits, i que ls donés bona estrena. Jo en ma vida havia pregat am més fervor, i mai havia sentit com llavors lo que valia una missa. Aquells que desde llavors serien els meus companys se m'afiguraven uns heroes sobrenaturals que havien de passar per mil perills, però que tenien la gran benhaurança de posseir coneixements meravellosos i que en llurs silencioses relacions amb els essers fills primitius de les roques en les fosques coves magiques hi adquirien dons celestials que ls feien alegrement superiors a totes les penes del món. Acabada la missa, el cap de colla m donà una llanterna i un Sant Crist petit de fusta, i ens en anàrem plegats al pou de mina, que es com s'anomena aquella terrible entrada a les galeries soterranies. M'ensenyà a baixar-hi, les precaucions que a dins s'havien de pendre i els noms que tenien tots els departaments. Passà endavant i s'avià pal avall, tot agafant-se am l'una mà a la corda, que per un nus s'anava escorrent en una perxa que hi havia al costat. Portava la llanterna encesa com els altres. Jo vaig fer com ell, i aixís arribàrem prou depressa a una fondaria considerable. Jo m sentia en una mena de solemnitat d'esperit, i veia lluir la llumeneta del davant meu com una bona estrella que m guiava pel camí de les escondides sales del tresor de la natura. Un cop abaix

ens trobarem en un laberinte de corredors, i el bo del meu mestre no s cansava de respondre a les meves curioses preguntes, i d'ensinestrar-me en aquell ofici. El soroll de les aigües soterrànies, l'allunyament del pla de la terra, la fosquedat i entravessament de les galeries i la llunyana remor del treball dels minaires m'alegraven per demés, perquè m sentia de ple en l'acompliment del meu llarg i ardent desig. Aqueix acontentament d'un desig nadiu, aquesta meravellosa alegria que donen aquelles coses que semblen íntimament lligades amb el nostre ésser, aquelles feines pera les quals un hom se sent destinat i disposat desde l breçol, es cosa que no s pot pas explicar. Segurament que tot allò en que jo m trobava hauria semblat a qualsevolga altre cosa corrent, insignificant o pot-ser repugnant i paorosa; però a mi m semblava un element tant necessari com l'aire pera l pit o el menjar pera l ventrell. El vell s'alegrava molt del dalit am que jo treballava, i m'assegurava que am tant bones disposicions i la voluntat que hi posés jo arribaria molt enllà i seria un minaire de primera. Am quina devoció vaig veure per primera vegada en ma vida, el dia 16 de Març, poc abans dels meus vinticinco anys, al rei dels metalls en tenues fulloles entre les clivelles de les roques! Me feia l'efecte de com si ell estés pres en forta presó i mig-rigués brillant an els minaires que am tantes penes i perills s'havien obert un camí envers ell, travessant les dures penyes pera treure-l a la llum del dia i fer que se l'honrés en les corones dels reis i en els magnífics gerros i en les santes reliquies, i pogués córrer el món i regnar-hi en el bell gravat de les monedes tant estimades i volgudes. Desde aquell dia vaig restar a Eula i

vaig anar pujant de grau fins a minaire propi, que es el que treballa en la roca, així com al principi m'havien col·locat en l'extracció.

El vell minaire reposà un poc en la seva relació i begué, mentre els que tant atentament l'escoltaven brindaven tots joiosos a la seva salut. A l'Enric la relació del vell li plavia en gran manera, i tenia moltes ganes de que la seguis. Els altres parlaven dels perills i rareses que ocorrien als minaires i contaven una pila de fets extraordinaris que feien mig-riure al vell mentre amb tota bona voluntat s'esforçava en confirmar-les.

Al cap d'una estona l'Enric digué:

— Ben segur que deveu haver vist i sabut grans coses desde aquell temps, i no us en degueren penedir mai d'haver-vos escullit aquella mena de vida, oi? Que no us fareu la mercè de contar-nos com us anà desde llavors, i com heu vingut a parar aquí ara? Sembla com si haguessiu d'haver vist més món; i em penso que ara sou alguna cosa més que un de tants minaires.

— Lo que es a mi m'plau molt — respongué el vell — retreure ls temps passats, perquè això m'adona ocasió d'alabar la bondat i misericòrdia divina. He tingut la sort de passar una vida serena i alegre, i no hi ha hagut cap dia que no me n'hagi anat al llit amb el cor agrait. He sigut afortunat en totes les meves empreses i el Pare nostre que està en el cel m'ha guardat de mal i m'ha deixat arribar a vell amb honra. Després de Déu tot haig d'agrair-ho al meu amo, que ja fa molts anys que anà a unir-se amb sos passats difunts; i no puc pensar-hi que no m'enterneixi. Era un home d'aquell temps, de quan se vivia en el sant temor de Déu. Perquè, amb tot i que

tenia molt cap, feia humilment la seva obligació i era docil com una criatura. Ell féu que la mina prengués gran increment i valgué moltíssim al Duc de Bohemia. Tota l'encontrada n fou poblada, el benestar s'escampà arreu, i tot el país se n'enriquí. Els minaires el veneraven igual que a un pare, i, mentres Eula duri, el seu nom serà pronunciat amb afecte i agraiment. Ell era fill de Lusacia i se deia Werner. Quan jo vaig conèixe-l, la seva filla única encara era una criatura. Am la meua bona conducta, fidelitat i gran estimació que li portava, li vaig anar guanyant la voluntat de dia en dia, fins que a l'últim me féu son fill i em donà son nom. Sa filla era una galant noia i molt aixerida. Tenia una bella fesomia clara i pura com el seu cor. Veient com se m'havia afectat ja de petita, quan jugava am mi, i que després jo no apartava ls meus ulls dels seus, que eren blaus i francs com el cel, i brillants com si fossin de cristall, son pare tot sovint me deia que si jo arribava a esser un bon minaire i li demanava la noia no me la negaria; i s'hi va atèner an aquesta paraula. El mateix dia que vaig arribar a esser minaire propi, ell ens posà les mans damunt del cap, beneint-nos com a promesos, i poques setmanes després vaig dur-la a ma cambra com a muller meua. Aquell dia, i encara com a aprenent en el primer quart de jornal, justament a l'hora de sortir el sol, vaig descobrir una beta molt rica. El duc me regalà una cadena d'or que n penjava una moneda molt grossa amb el seu retrat, i em prometé lloc que tenia l meu sogre. Que n'estava jo de joiós el dia de les bodes de poder penjar aquella cadena al coll de la nuvia! Els ulls de tot-hom se n'hi anaven. El vell encara pogué

veure néts molt aixerits, i la posta de la seva vida fou més bella de lo que mai s'hagués pogut pensar. Pogué acabar alegrament sa jornada, i, deixant la fosquedat de la mina, anar a córrer món i respirar en pau tot esperant el dia de la gran paga.— Senyor,— afegí l'home girant-se a l'Enric i aixugant-se alguna llagrima,— l'ofici de minaire es una benedicció de Déu, perquè no hi ha pas cap més art en la qual un se senti tant benhaurat i tant noble com en aquesta, ni que dongui una fe més viva en la saviesa i providencia divines, ni que mantingui l cor més pur i més infantil. El bon minaire, pobre neix i pobre sen va d'aquest món. Ell ne té prou sabent on se troba força metall i traient-lo a la llum del dia; però l brill enlluernador no pot res sobre l seu cor pur. Lliure de la perillosa follia, se delita més en l'admirable disposició del mineral i les singularitats de la seva formació i de la seva estada que no pas en l'apassionada possessió d'ell. Així que l'ha convertit en mercaderia, ja no li troba cap encís, i més s'estima cercar-lo am penes i perills en la duresa de la terra, que no pas haver-lo de seguir pel món al través de les traces i manyes que enganyosament el transformen i li donen tanta fama. Aquelles penalitats mateixes li mantenen el cap dret i el cor nèt: frueix de la seva pobra soldada amb agraiement pregon, i cada dia puja del pou obscur de la seva obligació amb el goig de viure rejuenit. Sols ell coneix ben béls encisos de la llum i d'un bon repòs, i lo benefactor de respirar l'aire lliure i d'escampar la vista entorn; sols ell pot menjar i beure amb el gust nodridor i la devoció del qui pren l'hostia santa; i am quin dalit i amor sen va a trobar els seus companys i a abraçar la

dòna i els fills i esplaiar-se content en el bell do d'una íntima conversa! El seu treball el separa una gran part de la seva vida de la llum del dia i del tracte amb els homes, i per això es que no s'acostuma an aquesta indiferència que l'ús causa fins envers les coses més sobrenaturals i profundes, i serva aquell sentit fresc de la criatura a la que tot apareix am son sentit propri i am la meravellositat i el color viu del seu origen. La natura no vol esser exclusivament per cap home sol. Quan un se n'apropria, se li torna una mala cosa verinosa que no l deixa estar en repòs; i d'aquell mal plaer que un hom troba en endur-sen-ho tot al recòs de la seva possessió, ne vénen moltes tribulacions i en són desvetllats tots els instints ferestecs. Per això ella va sepul-tant la raó d'aquell domini personal fins engolir-la en l'abim, pera poder tornar a poc a poc a córrer de mà en mà amb aquella inclinació que té a esser de tot-hom. En cambi, am quina tranquil-litat treballa l pobre minaire, que de poc s'accontenta, en el fons de la seva solitud, allunyat del trauc que s'agita a la llum del dia i animat sols pel seu afany de trobar i el seu amor a la pau. En aquella solitud ell pensa am gran afecte en la seva familia i en els seus companys i sent sempre viva la germanor i solidaritat humanes. El seu ofici li fa aprendre una paciència que mai se cansa, i no l deixa distreure en pensaments vans; perquè se les ha d'heure amb una força misteriosa, dura, inflexible, que sols se pot vèncer amb un treball toçut i una vigilancia constant. Però, quina bella flor se li obre també en aquelles fondaries esgarrifoses! La confiança certa en el seu Pare celestial, que la seva mà providencial li es cada dia ben visible en senyals que

no poden enganyar-lo. Quantíssimes vegades m'he assegut jo davant del mur al fons de la mina, mirant amb gran devoció, a la llum de la meua llanterna, la senzilla imatge del Sant Crist! I llavors ha sigut que he comprès ben bé el sant sentit d'aquella imatge misteriosa i he descobert el filó més noble del meu cor, d'on puc extreure eterna riquesa. Certament, — seguí el vell després de fer una pausa, — devia esser un home inspirat per Déu aquell que primerament ensenyà als altres el noble art del minaire i que en el sí profund de la terra hi posà aquest emblema de la vida humana. També en ella ara s troba un filó ample i de bon arrencar, però de poca valua; ara s troba que la penya s'espesseeix, deixant sols una estreta escletxa, i justament allí es comença el filó més ric; aquell rebaixa el seu treball, fins que un altre desviat ve a unir-se amb ell amigablement, fent-lo pujar incomparablement de valua. De cop una ensolciada ho fa tot a miques; però l'home pacient no s'espanta, sinó que segueix tranquil la seva via, i veu el seu zel ben pagat amb la bona consciència de l'augment de força i honradesa que n'ha tret. Tot sovint una vena enganyosa l'atrau, apartant-lo del bon camí; però ben aviat ne reconeix la falsia i se llença de travers fins haver retrobat el bon filó. Tot, tot en la vida es lo mateix que passa an el minaire en els atzars del seu treball, i també ho es aquella seguretat de quel bon zel i la constància són els medis únics, però infalibles, de domirar-la i de treure-n els tresors que tant fortament guarda.

— Ben segur que deveu saber una pila de cançons ben aixerides, — digué l'Enric. — Me sembla que en el vostre treball, fins sense adonar-vos-

en, vos deveu posar a cantar pera encoratjar-vos, i que la musica ha de fer molt bona companyia als minaires.

— Ja teniu raó, — respongué l vell; — cantar i tocar la citara es cosa de minaires, i no hi ha pas cap estament en que això puga donar més plaer que en el nostre. La musica i la dança són les diversions més propries dels minaires: són com una oració alegre; i el record i l'esperança d'ella alleugereixen el treball tant pesat i escursen les llargues hores solitaries. Si us ha de plaure, us faré sentir desseguida una cançó que en el meu temps de jove se solia cantar molt:

Es amo de la terra
aquell que n sab el fons
i en sa profunda falda
oblida tots els dols;
que entén el gran misteri
del lligament dels rocs
i baixa infadigable
al seu obrador fosc;
está enamorat d'ella
com un promès de nou;
l'inflamen sos encisos
com si una núvia fos;
i va de cada dia
posant-li més amor:
no tem treballs ni penes,
no pot tenir repòs.
En tant ella, amorosa,
també li dóna tot;
li conta les histories
del temps de l'avior;
el vent sagrat dels segles
el sent com passa entorn
i de la llum eterna
llu i raig en la foscó.
Emprenqui un camí o l'altre,

li són coneguts tots :
 de tot treball li dóna
 fet ella lo millor.
 Les aigues el segueixen
 amunt, dant-li socors,
 i els fermes castells de roques
 li obren llurs tresors.
 Ell l'or als palaus mena
 de reis i emperadors,
 i posa en llur corona
 pedres de molt valor.
 I, en cambi del que ls porta
 son braç tant generós,
 demana-ls poca cosa :
 pobresa es el seu goig.
 I quan ells se degollen
 abaix per llurs tresors,
 ell ja es a les montanyes
 alegre rei del món.

A l'Enric li plagué en gran manera la cançó i demanà al vell la mercè d'una altra. L'home, tot dispost, li digué:

—Encara n sé una altra de molt estranya que ni nosaltres mateixos sabem d'ont ha sortit. Va portar-nos-la un minaire que estava de pas i venia de molt lluny. Per cert que era un d'aquests que endevinen ont hi ha or sota terra. Fou una cançó molt ben rebuda per lo estranya, tant el cant com les paraules, d'un sentit fosc que gairebé no s'entén lo que vol dir; però justament per això té un encís inexplicable que sembla que un hom somnii boi despert:

Jo sé un castell a no sé on :
 un rei quiet a dintre hi resta,
 s'està amagat a un lloc pregon
 i no surt mai a la finestra.
 Té un munt de coses tot voltant

entre invisibles sentinelles;
cent remoroses fontanelles
pel sostre avall van regalant.
I allò que han vist amb ull ben clar
entrels estels de tant mirar-ho,
al rei ho baixen a contar
i mai acaben de contar-ho.
El rei, en l'ona fresca llur,
renta son cos, tant tendre encara;
la sang tant blanca de sa mare
en ell reflecta un brill molt pur.
El seu castell d'extrany bé ho es;
arrels posà en la mar obscura
i el fermà al fons per sempre més,
per privà l vol cap a l'altura.
Volen els nuvols com pendons
al llarg dels murs; ab gran misteri
lliga als vassalls per tot l'imperi
una llaçada que ix del fons.
Hi ha una gran generació
davant les portes tot lo dia;
i, demostrant gran devoció,
criden al rei am veu molt pia.
Enamorats del brill reial,
glatint-lo s tenen per ditxosos:
tots són esclaus ben llastimosos,
però ningú se sent del mal.
No més hi ha uns pocs que, lliures d'ell,
saben el do séns cobdicar-lo
i van rondant el vell castell
am la taleia d'ensorrar-lo.
No hi ha misteri tant tancat
que l seny no hi trobi entrada certa,
i per la porta ben oberta
hi entrarà l sol de llibertat.
Per peu ardit no hi ha mal pas
ni mur prou ferm a la constancia:
aquell que tinga pit i braç
sabrà trobar del rei l'estancia.
I enfòra amb ell se l'endurà,
desfent l'encís am son coratge;

dominarà l'ona selvatge
que davant seu recularà.
Com més del rei s'irà mostrant
món a través la meravella,
més sa potencia irà minvant
i més seran els lliures d'ella,
fins que la mar del castell fort
inondarà les buides sales,
i en ses suaus i verdes ales
ens portarà la nau a port.

Quan el vell hagué acabat, a l'Enric li semblà com si aquella cançó ja l'hagués sentida en alguna altra part: se la féu repetir, i l'escrigué pera servir-se-la. Després el vell se n'anà, i mentrestant els marxants enraonaven amb els altres hostes dels avantatges de l'art del minaire i de les seves penes i treballs. Un deia:

—Aquest vell segurament que per alguna cosa ha vingut. Tot avui ha estat corrent pels puigs del voltant i alguna bona senyal hi deu haver vist. Quan torni li preguntarem.

— Sabeu què podriem demanar-li? — digué un altre. — Que ns trobés una font pera la vila. Tenim l'aigua lluny, i una bona font ens vindria molt bé.

—Ara se m'acut — digué un altre — que jo podria dir-li si s'vol endur amb ell al meu noi, que m'omple la casa de pedruscalls. Ben segur que seria un minaire de primera. Aquest vell sembla un sant home: podria fer-ne quelcom de bo.

Mentrestant els marxants pensaven que per mediació del vell podrien posar-se en relacions molt profitoses am la Bohemia, obtenint-ne ls minerals a bon preu.

El vell tornà a entrar a la sala i tots se disposaven a aprofitar-se de la seva coneixença. Més ell digué:

— Quin tuf que hi ha aquí dins, tant encofortat! Que malament s'hi respira! A fòra fa un bell clar de lluna i me plauria molt anar un xic més a passeig. Avui, de dia, he vist per aquí a la vora unes cavernees molt curioses. Pot-ser algú de vosaltres se n'hi voldria anar a donar un volt am mi; i si ns emportem llum crec que podrem facilment visitar-les.

Els que eren del poble ja les hi sabien aquelles coves, però mai havien gosat baixar-hi: més aviat creien en paoroses rondalles de dracs i altres monstres que deien que hi havia a dintre. Alguns fins arribaven a assegurar que ls havien vistos, i es feien forts en que a l'entrada s'hi trobaven òssos d'homes i besties devorats pels dracs. Altres deien que hi habitava una fantasma, perquè algunes vegades de lluny s'hi havia vist una extranya figura humana, i a mitjanit s'hi sentien unes grans canturies.

El vell no semblà donar-los gaire credit i, tot rient, els digué que anant amb un minaire com ell per defensor no havien de tenir cap por, perquèls monstres tot just el veurien que ja fugirien tots espantats; i que en quant a la fantasma, essent cantadora, no podia esser sinó cosa bona. La curiositat féu que molts s'animessin a acceptar el convit. L'Enric també volgué acompanyar-los, i sa mare, a l'ultim, li donà llicencia després d'haver fet prometre an el vell que tindria molt compte en que l noi no prengués mal. Els marxants se resolgueren igualment. Tots feren bona provisió de teies pera poder-se lluminar, i a més alguns prengueren escales, perxes, cordes i tota mena d'eines de defensa, i tots plegats emprengueren la marxa cap al puig. El vell anava al davant am l'Enric i els marxants.

Aquell pagès del fill aficionat a les pedres l'havia fet seguir, i el xicot, tot content, duia un manat de teies i guiava el camí cap a les coves. La nit era tebia i serena. La lluna brillava suaument damunt dels colls, evocant somnis meravellosos en totes les criatures. Ella mateixa semblava un somni del sol posat damunt d'un somni de la terra, i que retornés la natura dividida per termes innumbrables al fabulós temps primitiu en que cada germe endormiscat en sí mateix, solitari, intacte, s'esforçava encara en va pera donar forma a l'obscura plenitud de la seva essència immensa.

I en el cor de l'Enric hi reflectia la nocturna falla. Semblava que el món se li hagués obert i, com a un hoste amic, li mostrés tots sos tresors i encisos amagats, i que ell entengués la visió en tota sa gran senzillesa. Li semblava que si ordinàriament la natura s mostrava tant incompreensible era per la seva mateixa prodigalitat en multiplicar en variades apariències als ulls dels homes lo més íntim i directe d'ella. Les paraules del vell havien obert davant del xicot com una porta falsa. Se veia com en una petita estada oberta en l'espessor del mur d'una gran catedral que de les lloses se n'alçava solemne tot el passat, mentres de la volta davallaven envers ell, tot cantant, els chors daurats d'àngels del clar i alegre esdevenir. Un poderós ressò vibrava en aquells cants argentins, i per l'ampla portallada entraven totes les criatures, dient cada una d'elles lo íntim de la llur naturalesa en una senzilla oració, i en un llenguatge propi, individual, de molt bon entendre. I com s'extranyava el minyó de que per tant temps ell hagués ignorat aquesta visió tant clara i tant indispensable

al seu esser! Ara veia d'una ullada tota la relació entre ell i el món immens que l voltava; sentia com aquest li havia donat l'existència, i lo que havia d'esser per ell; i comprenia tots aquells extranys somnis i exaltacions que com pressentiments l'havien ja commogut tant sovint al contemplar-lo. La rondalla que li havien contat els marxants d'aquell jove tant donat a l'estudi de la natura i que després esdevingué gendre del rei li tornà a la memòria, i a mils els records de la seva pròpia vida acudiren tots sols màgicament a enllaçar-s'hi.

Mentrestant que l'Enric se donava an aquests pensaments, la colla s'havia anat acostant a la cova. L'entrada era baixa, i el vell, prenent una teia, s'hi enfilà l primer per unes pedres. Sentí una lleugera corrent d'aire que n'eixia: llavors se girà dient a tots que podien seguir-lo sense por. Els més temorosos anaven darrera amb les armes preparades. L'Enric i els marxants seguiren després del vell, i el fill d'aquell pagès els anava alegrement al costat. El camí al principi era bon xic estret, formant una mena de corriol que desembocava en una caverna molt ampla i alta, que ni el resplendor de les atxes podia acabar d'il·luminar-la; més en el fons s'hi veien algunes obertures que semblaven perdre-s en l'espessor del mur. El terror era flonjo i gairebé pla; els murs i el sostre tampoc eren gaire rustics ni irregulars; però en lo que més se fixà tot-hom fou en la munió d'òssos i dents que cobrien el trespol. Uns estaven molt ben conservats, altres mig consumits, i els que s veien com incrustats en el mur semblaven petrificats. La major part eren d'una grandària i fortalesa extraordinàries. Al vell li plavia molt trobar aquelles relíquies

dels temps primitius, però a la gent del país no els feien gaire goig, perquè ls semblaven senyals de que per allí hi havien besties feres, per més que l vell els assegurés que allò eren reliquies d'un temps immemorial, i, pera acabar de convence-ls, els preguntà quina destroça podien ells recordar dels ramats llurs o quina desaparició de cap persona coneguda d'aquells llocs, i si ls semblava que aquells òssos tant grans poguessin esser de persona ni de cap bestia de les que ells coneixien.

El vell volgué anar més endins, però a la colla semblà millor tornar endarrera pera esperar-lo a fòra. L'Enric, els marxants i el xicot restaren amb el vell, proveint-se de llums i cordes. Aixís arribaren aviat a una segona caverna; i el vell tingué bon compte de senyalar la sortida del corriol per ont havien vingut amb uns quants òssos posats de certa manera. En aquella caverna, que era molt semblant a la primera, també n'hi havia molts d'òssos. L'Enric estava tot meravellat i corprès: li semblava travessar la porxada de l'intern palau de la terra. De sobte se sentí molt allunyat del pla de la terra, de la vista del cel, i com si aquelles sales obscures i grans pertanyessin a un misteriós imperi soterrani. «Com? — deia en sí mateix. — ¿Seria possible que sota les nostres petjades hi visqués a sa manera un altre món de vida monstruosa? ¿que criatures inimaginables portessin en l'espessor de la terra una mena d'existencia a la que l foc interior del centre inconegut donés formes gegantines i una gran força d'esperit? ¿Podrien un dia aquests paorosos forasters, trets del seu lloc pel refredament interior, aparèixer entre nosaltres, al mateix temps que sens fessin visi-

bles pels aires els hostes celestials, forces vivents i expressives dels astres? Aquests òssos ¿són senyals de la marxa llur cap amunt, o de la seva fugida cap al fons?»

De sobte l vell els cridà, mostrant-los un rastre humà fresc encara en la terra; però no n pogueren trobar d'altre; i el vell fou de parer de seguir aquell rastre sense por. Ja estaven a punt d'això, quan de cop, com si fos sota ls peus llurs i a molta fondaria, sentiren un cant. No n van quedar poc de parats!; però anaren escoltant:

Plau-me estar en eixa estada
riallera en la foscor:
cada dia m'hi es portada
l' ampla copa de l'amor.
La beguda delitosa
m'ubriaga i no m fa mal.
Viu mon ànima commosa
al llindar celestial.
No més sento coses bones;
sembla-m ja que soc al cel;
que la reina de les dónes
m'ha donat son cor fidel.
Aquest fosc terrer selvatge
anys de plors l'han llumenat,
estampant-hi aquesta imatge
que li dóna eternitat.
Aquells dies tant nombrosos
ara m semblen un moment:
men'niré amb els ulls plorosos
girats ab agraiment.

Tots els que escoltaven restaren tant agrats com sorpresos, i va entrar-los un gran desig de descobrir el cantador. Després de cercar un bon xic, trobaren en una reconada del mur un corriol en davallada per on semblaven anar les petjades que havien vist. Anant-lo seguint, aviat

vegeren com una claror més forta quant més s'hi acostaven. Desseguida s trobaren sota una volta més gran encara que les dues altres, i al cap-d'avall de tot vegeren una figura humana asseguda a la llum d'una llantia i com si llegís un llibre molt gros que tenia al davant damunt d'una pedra plana.

Girà l cap envers ells, s'alçà i els anà a l'encontre. Era un home que l'edat feia de mal endevinar. No semblava vell ni jove. No se li veien altres senyals del temps que ls cabells platejats que li queien allisats i partits al mig del front. En els seus ulls hi havia una inefable serenitat, com si desdel cim clar d'una montanya mirés enllà una primavera infinida. Duia unes sandalies lligades als peus i no se li veia altre vestit que un gran mantell que li envoltava l cos i que feia més alta encara la seva noble figura. No aparentà extranyar-se poc ni gens de l'inesperada visita, i saludà a tots com si ja ls conegués, com si fossin hostes esperats en la seva estada.

— Es molt bonic — els digué — que vingueu a visitar-me. De tant temps ha que m'estic aquí, vosaltres sou els primers amics que hi veig. I, doncs, sembla que la nostra gran casa meravellosa comença a esser més ben mirada.

El vell respongué:

— No ns pensavem pas trobar-hi un hoste tant amable. Ens havien parlat de besties feres i de fantasmes, i el nostre desengany no pot pas esser més agradós. Perdoneu la nostra curiositat si hem vingut a destorbar-vos de les vostres devocions i meditacions profundes.

— Quina contemplació podria esser-me més atraienta — digué l desconegut — que la de rostres humans animats i expressius? Encara que

m'hagueu trobat en lo pregon d'aquesta soletat, no us penseu que siga un enemic dels homes. No es pas que hagi fugit del món: no més m'he cercat un lloc quiet pera poder donar-me als meus pensaments.

— I ¿no us en heu penedit mai, no us pesa de tant en tant, i no hi ha hores en que desitgeu fortament sentir una veu humana?

— Ara ja no. Hi hagué un temps de ma jove-
nesa que m va entrar una forta taleia de fer-me solitari. Ma fantasia juvenivola s'omplí d'ombrosos pressentiments i vaig pensar trobar en la soletat la plena satisfacció del meu cor. La font de la meva vida interior me semblava inagotable. Però aviat vaig adonar-me de que calen moltes experiencies, de que un cor jove no pot estar sol, i que l'home sols per les multiplicades relacions amb els seus semblants es com comença a adquirir una certa independència en sí mateix.

— Jo fins crec — replicà l vell — que hi ha vocacions naturals pera cada manera de viure, i que pot-ser l'experiencia d'una edat avançada porta de sí l retreure-s de la companyia dels homes. Sembla que l'objecte d'aquesta siga l moure-s tant pera sostenir-se com pera anar guanyant sempre; i així s fa avançar poderosament tota gran esperança, tota obra colectiva. I els vells i les criatures no hi tenen res que veure amb aquestes coses: les criatures en són excloses per la llur ignorancia i incapacitat; i els vells, com que ja tenen conseguits tots els fins i totes les esperances i no hi ha res que ls lligui amb el moviment social, tornen a sí mateixos i ja hi tenen prou feina en preparar-se dignament pera una altra comunitat més alta. I encara poden

trobar-se en ells una pila de circumstancies especials que ls moguin a apartar-se del tot dels homes i a renunciar a les conveniencies socials. Però de vós me sembla que la tensió del vostre esperit en la soletat tot sovint ha d'afluixar-se, i que llavors vos hi heu de trobar ben malament.

— Prou m'hi he trobat algun temps; però he sabut posar-hi bon remei metodisant rigorosament la meua vida. Procuro mantenir-me sà fent exercici, i això m'va molt bé. Cada dia surto unes quantes hores al ras, rabejant-me d'aire i de llum tot lo que puc. Per lo demés, resto aquí dintre i m'entretinc unes quantes hores més fent cistells o fusta treballada, que de tant en tant m'ho vaig a vendre lluny d'aquí a cambi de lo que m'cal pera viure. També hi tinc llibres, i entre una cosa i altra passo bé l temps. En les encontrades on vaig he fet algunes coneixences que saben poc més o menys ont m'estic, i per elles sé lo que passa pel món. Aquests seran els que quan me mori vindran a enterrar-me i se n'en duran els meus llibres.

Els féu acostar a la vora d'on solia seure arambat al mur de la cova, i vegeren alguns llibres per terra, i també una citara. Del mua penjava una armadura completa i de valua. La taula se composava de cinc grosses pedres planes ajuntades formant com una caixa. A la part de sobre hi havia esculpturades una figura d'home i una altra de dòna que tenien agafada una corona de lliris i roses. Al costat deia: «Aquí petjaren de nou la terra patria *Frederic i Maria d'Hohenzollern* a llur retorn».

El solitari demanà als seus hostes d'ont eren i com havien vingut a parar an aquell país. Estigué molt franc i amable amb ells, demostrant

un gran coneixement del món. El vell li digué:
—Veig que heu sigut home de guerra: aquesta armadura ho diu prou.

Ell respongué:

—Les aventures i perills de la guerra, i l'alt esperit poetic que s troba sempre en un exèrcit, m'arrencaren de la meva solitud de jove i decidiren la sort de la meva vida. I pot-ser també l'incessant tumulte i els mil incidents en que vaig trobar-me per tant temps no feren sinó augmentar el meu gust per la soletat. Els innumbrables records fan molt bona companyia, i això tant més com més diferent d'ells es el punt de vista d'ont els contemplem, que ls coloca en la llur veritable relació i descobreix el pregon sentit de la successió i de l'importancia dels fets a que s refereixen. El sentit propi de les histories dels homes triga a desplegar-se i ho fa millor baix la pacifica influencia del record que no pas en la força de l'impressió present. Els fets més proxims se veuen units amb els més llunyans per una simpatia que resulta tant més meravellosa com més superficial semblava a primera vista la relació llur; i sols quan un se troba en situació d'abarcarse un llarg seguit no prenent-les al peu de la lletra ni tampoc trasmutant-ne l'ordre am capritxoses fantasies, un hom descobreix el misteriós encadenament del passat amb el pervindre i aprèn a combinar l'istoria am records i esperances. Sols aquell a qui tot el passat es present consegueix descobrir la senzilla llei de l'istoria. Nosaltres sols arribem a fórmules tant complicades com incompletes, i ja podem estar contents si trobem una norma que ns abasti pera aclarir-nos la nostra curta vida personal. Però també puc dir que cada observació ben

atenta de la sort de la vida ns procura un goig pregon i inestroncable, i que de tots els pensaments nostres aquest es el que més ens eleva per damunt dels mals de la terra. En la juvenesa llegim l'història per curiositat, com una rondalla que entreté; més pera l'home fet es una amiga celestial, edificant i consoladora, que am savies paraules el prepara a poc a poc a una vida més alta i comprensiva, i li dóna a entendre amb imatges prou clares el món desconegut. L'iglesia es la casa pairal de l'història, i el palau de la quietut es el jardí de les seves flors simboliques. D'història no més n'haurien d'escriure ls homes vells i plens del temor de Déu, que la llur història personal hagués arribat ja a la fi i que no tinguessin res més que esperar sinó l'esser trasplantats an aquell jardí simbolic. La relació llur no fóra fosca ni terbola, sinó que un raig zenital ho mostraria tot en la llum més veritable i bella, i l'Esperit Sant se posaria damunt d'aquelles tranquiles aigues.

— Que certes i lluminoses són les vostres paraules! — saltà l vell. — Es ben veritat que caldria aplicar-se més a explicar lo digne d'explicació dels temps que un ha viscut, pera deixar-ho a les gents a venir com un llegat piedós. Hi ha moltes coses llunyanes en les quals se posa tanta pena i treball, i justament descuidem i deixem esborrar-se inconsideradament en la nostra pensa l rastre de lo interessant que tenim més proper, de la sort de la nostra vida propria i de la dels nostres, de la nostra mateixa niçaga, que nosaltres hem vist desplegar-se a pler per una mà providencial. La posteritat cercarà saviament com reliquies sagrades cada noticia de lo que succeí en el passat, i ni la vida d'un sol

home, per insignificant que fos, ha d'esser-li indiferent, perquè en ella sempre més o menys s'hi reflecta la vida gran de tota l'epoca seva.

— El mal es — digué el comte d'Hohenzollern — que fins aquells pocs que s'han emprès l'anotar els fets i esdeveniments de l'epoca llur, no han meditat prou l'empresa, ni s'han cuidat de posar les llurs observacions completes i ordenades, sinó que han anat a l'atzar en l'elecció i aplec de les notícies. Tot-hom pot observar per sí mateix que no més es capaç d'explicar d'una manera completa i am sentit allò que coneix ben bé i que n'ha tingut presents tots els detalls, la consistencia, les conseqüencies, l'objecte i l'aplicació; perquè altrament no es possible cap explicació veritable, sinó tant sols una esgarriada barreja d'observacions defectuoses. Feu-li explicar a una criatura lo que es una màquina, o bé a un pagès lo que es un vaixell, i certament ningú podrà treure cap instrucció ni profit de llurs paraules. Doncs això mateix passa am la major part dels historiadors que pot-ser són molt destres en la narració i prolíxes de sobres, però que justament obliden lo que més convenia fer saber, allò que fa que l'història siga història, que encadena ls fets més variats en un conjunt agradable i instructiu. Quan me fixo en tot això m'arriba a semblar que, pera anar bé, l'historiador hauria d'esser també poeta, perquè d'aquest art de lligar els uns fets amb altres sols els poetes se n'entenen. En les llurs faules i relacions jo m'he complagut fundament moltes vegades en trobar-hi un delicadíssim sentiment del misteriós esperit de la vida. Tot sovint hi ha més veritat en les llurs rondalles que no pas en les cròniques més erudites; i encara que ls per-

sonatges i l'acció hi sien inventats, el seny am que ho són els fa naturals i veritables. I, pera treure-n gust i ensenyança, lo mateix ens es, fins a cert punt, que aquells personatges i les accions en les quals nosaltres seguim el rastre de les nostres, hagin realment viscut com que no. Perquè lo que nosaltres anhelem es la visió de l'ànima senzilla i gran de tot lo que ha aparegut en els temps, i, un cop aquest desig sens satisfà, poc sens endóna de l'existència accidental de ses figuracions exteriors.

—Per això mateix—contestà l vell—a mi sempre també m'han agradat molt els poetes. Ells m'han fet la vida i el món més clars, més visibles, i m'ha semblat que l'esperit penetrant de la llum devia esser-los molt amic, pera que ells poguessin entrar en totes les naturaleses i distingir-les, i extendre sobre cada una d'elles un vel apropiat i delicadament acolorit. Jo en els cants llurs he sentit com aixamplada la meva propria naturalesa, com si ella s pogués moure am més llibertat, com si la seva sociabilitat i el seu anhel en fossin acontentats, com si tots els seus elements se penetressin uns amb altres tranquila i delitosa, evocant a mils les fresques energies.

—Tinguereu pot-ser la benhaurança de que en la vostra patria hi hagués alguns poetes? — féu el solitari.

— De tant en tant alguns ne sortien, — respongué l vell, — però semblava plaure-ls el córrer món, i la major part no hi restaven gaire. A més en els meus viatges per l'Iliria, la Saxonia i la Suecia n'he trobat no pocs que sempre men recordaré amb alegria.

— Es dir, doncs, que heu corregut molt món, i us deuen haver passat moltes coses.

— El nostre ofici ns fa quasi necessari rodar sempre per aquí i per allà, observant les terres; sembla com si el foc soterrani atragués entorn seu sempre el minaire. La vista d'una montanya l fa anar a una altra: li sembla que mai ha vist prou, i tota la vida té quelcom per apendre de l'art meravellós am que la terra que trepitgem ha sigut tant singularment construïda i fonamentada. Aquesta art nostra es molt vella i molt extesa. Ha corregut de llevant a ponent amb el sol, com el nostre llinatge, i de l'un cap a l'altre. Sempre ha hagut de lluitar am dificultats de tota mena; i, excitat continuadament per aquesta set de l'esperit humà d'anar descobrint sempre, el minaire per tot arreu troba de que enriquir el seu coneixement i la seva traça, enriquint al mateix temps la seva patria am coses útils i pràctiques.

— Doncs digueu que sou una mena d'astrolegs al revers, — féu el solitari. — Així com ells miren sempre el cel, recorrent llur esguard l'immensitat dels espais, vosaltres el gireu a la fondaria de la terra, estudiant els seus fonaments. Ells investiguen les forces i influències dels astres, i vosaltres les de les roques i les montanyes i les variades combinacions de la terra i les pedres. Pera ells el cel es el llibre de l'esdevenir, i pera vosaltres la terra l monument del passat.

— Aquesta relació — respongué el vell, mig rient — no deixa de tenir un significat. Pot-ser els profetes il·luminats tenen molt que veure am la vella historia de la meravellosa construcció de la terra. Pot-ser amb el temps aquesta historia serà més ben coneguda i explicada am les obres llurs, i aquestes ho seran amb aquella. Pot-ser les grans cadenes de montanyes mostren el rastre dels antics camins i com volgue-

ren sostenir-se per sí soles i fer-se un camí propi cap al cel. Encara n'hi ha que s'alcen ardidament com si volguessin devenir astres, i per això renunciën a la bella vesta de verdor de les valls. D'això no n'han tret altre profit que l' haver ajudat les tempestats a fer-se; i pera les terres baixes són com profetes que tant aviat les protegeixen com les submergeixen sota la furia dels aiguats.

— Desde que habito aquesta cova — repren- gué l solitari — he après a considerar millor els temps passats. No s pot pas dir lo atraienta que es aquesta meditació: aixís imagino bé l'amor que l minaire deu dur al seu ofici. Quan veig aquesta gran munió d'òssos tant antics i ex- tranys per aquí apilats i penso amb els temps selvatges en que ls animals monstruosos s'apre- taven en espessos ramats, empaitats pot-ser per la por en aquestes cavernes, on trobaven la mort; quan remunto cap als temps en que les cavernes mateixes se formaven i les aigues cobrien el pla de les terres, me sento a mi mateix com a un som- ni de l'esdevenir, com a un fill de la pau eterna. Que pacífica i quieta, que suau i clara es la Na- tura actual, comparada amb aquella existencia furienta i enorme! Els temporals més espanto- sos, els terratremols més terribles dels nostres temps, són no més que un feble tornaveu d'a-aquells horripilants dolors de part. Ben segur que les plantes i les besties i els homes mateixos d'aquells temps, si algun n'hi havia en les rares illes del gran Occeà, tindrien una altra estruc- tura més forta i informe, sinó hauriem de dir que són mentida totes les antigues faules que parlen de races de gegants.

— Sí que dóna alegria — féu el vell — consi-

derar aquesta successiva pacificació que dèieu de la natura. Veritablement sembla que s'hagi anat formant un acord, una pacífica comunitat, una mutua vivificació i assistència, i que sempre poguem preveure temps millors. És possible que encara aquí o allà fermenti l'antic llevat i se n'esdevinga alguna forta extremitat; però l'impuls omnipotent envers una constitució lliure i harmònica es ben visible, i dintre d'aquest esperit tot cataclisme es cosa passatgera pera anar-se acostant an aquell gran fi. Pot-ser la natura no es ja feconda com en altres temps; pot-ser ara ja no s'formen els metalls ni les pedres nobles, ni roques ni montanyes, i les plantes i els animals no arriben an aquell fabulós creixement de forces i estructura; però com més s'ha anat aixugant aquella força creadora, més han anat creixent les forces educatives, ennoblidores, comunicadores: l'esperit de la natura s'ha tornat més sensible i eternit; la seva fantasia, més plena de sentit i variada; la seva mà, més lleugera i enginyosa. La natura va acostant-se a l'home; i, lo que abans era pedra ferestegament feconda, avui es una planta que creix pacífica, una artista muda i quasi humana. Ni cal tampoc ara un augment d'aquells antics tresors, que l'abundància que n'hi ha es prou pera qui-sab-lo temps. Am lo poc que jo he vist ja he trobat, així no més a cop d'ull, que n'podem deixar encara una gran provisió pera ls que vinguen darrera nostre. ¡Quines riqueses no serven les cordilleres del Nord, quines bones senyals no n'he trobat arreu en la meua patria, a l'Hongria, al peu de les montanyes Carpates, i en les valls rocoses del Tirol, a l'Austria i a la Baviera! Si jo me n'hagués pogut emportar tot

allò que no més me calia fer-ho caure i ajupir-me a cullir-ho, fóra un home riquíssim. Moltes vegades me semblava trobar-me en un jardí encantat: tot eren metalls de gran valua i de bella forma: en terrers cristallins d'un treballat inimitable he vist espessos arbres d'argent, i dels fins embrancaments ne penjaven com fruits brillants, del roig transparent del rubí. Fins semblaven una ilusió dels sentits aquells llocs meravellosos, i un hom no s cansava de recórrer aquelles selves i alegrar la vista en la contemplació de tanta joieria. En aquest mateix viatge que ara faig n'he vist moltes de coses per l'istil, i segurament que en altres països la terra no n'es pas menys prodiga.

— Oh! No hi ha dubte, — respongué l solitari. — Penseu amb els tresors que conté l'Orient. I, allà lluny, les Indies, l'Àfrica i l'Espanya, no foren ja conegudes en el temps antic per la riquesa del terrer? Encara que ls homes de guerra ja se sab que no paren gaire atenció en les mines de les montanyes, jo perxò alguna vegada m'he fixat en betes brillantes que com brots d'un arbre designaven una desconeguda riquesa de flors i de fruites. Quan de jove passava a la llum del dia per davant de fosques cavernes, ¿qui m'ho havia de dir que amb el temps havia de venir a viure en la sina de les montanyes? El meu amor me duia orgullós per sobre l pla de la terra, i pensava sols que amb els anys dormiria l'ultima sòn en els seus braços. Acabada la guerra men vaig anar cap a casa am l'alegra esperança d'una reposada tardor. Més sembla que l geni de la guerra fos el geni de la meva benhaurança. La meva Maria m'havia tingut dos infants allà a l'Orient, que eren

la joia de la nostra existencia. El viatge per mar i els mals vents de ponent danyaren llur florida. Al cap de pocs dies d'arribar a Europa ls enterava; i am gran amargor vaig endur-men a la patria la muller desconsolada. Una muda tristesa anava minant les arrels de la seva vida, i en un viatge que m calgué empendre al cap de poc temps, i en el qual ella, com sempre, m'acompanyava, morí de sobte i suaument en els meus braços. No gaire liuny d'aquí fou ont acabà l nostre terrenal romiatge. En un instant vaig resoldre-m. Vaig trobar llavors lo que mai hauria esperat: una llum del cel vingué sobre mi, i desde l dia que vaig soterrar l'esposa aquí mateix, semblà que una mà divina hagués arrencat del meu cor tota amargor. Després he fet construir el monument funerari. Devegades quelcom que ns sobrevé sembla que tot ho acabi, quan justament ho comença; i aixís ha succeït en la meva vida. Que Déu vos donga a tots vosaltres una vellesa tant benhaurada i una pau del cor tant gran com la meva.

L'Enric i els marxants havien escoltat atentament la conversa; i l'Enric sobre tot se trobava noves riqueses en el seu sentit interior, tot ple de pressentiments. Moltes paraules, molts pensaments queien damunt d'ell com pluja fecondanta, movent-lo rapidament de l'estret recinte de la seva joventut a les grans altures de la vida. Aquelles poques hores li eren com llargs anys passats, i li semblava que mai havia pensat ni sentit d'altra manera.

El solitari ls mostrà ls seus llibres, que eren velles histories i poesies. L'Enric fullejà aquelles escriptures grosses i bellament acolorides. Les ratlles curtes dels versos, els titols, alguns

passatges i les delicades imatges que de tant en tant apareixien com si les paraules prenguessin cos pera ajudar l'imaginació del qui llegia, li excitaven molt la curiositat. El solitari, que s'adonà de la seva íntima complacència, li explicava les representacions més notables que figuraven les més variades escenes de la vida. Batalles, enterraments, festes nupcials, naufragis, palaus i cavernes; reis, heroes, sacerdots, cares velles i joves, homes am tota mena de vestits, besties estranyes, apareixien allí agrupats i combinats de moltes maneres. L'Enric no s cansava de mirar, i no hauria volgut altra cosa que restar amb aquell solitari, per qui se sentia fortament atret, i que l'instruís sobre tots aquells llibres.

Am tot això l vell preguntà si encara hi havia més cavernes, i el solitari li respongué que no gaire lluny n'hi havia de molt grans i que ell els hi acompanyaria. El vell acceptà desseguida, i l'altre, que veia com l'Enric se complavia en mirar els llibres, li digué que mentrestant podia restar allí pera anar-los veient am més espai. L'Enric li agraií fonament la llicència i restà allí tot content. Am gran plaer anava fullejant, fins que li vingué a les mans un llibre escrit en una llengua estranya que li semblà que tenia algun parentiu amb el llatí i am l'italià. Quines ganes tingué d'entendre-la aquella llengua! Perquè, sense compendre-n ni una paraula, aquell llibre se li feia estranyament agradós. No tenia títol, però fullejant-lo hi trobà algunes imatges que, oh meravella!, li eren ben conegudes, i mirant-les amb atenció trobà entre elles la seva propia figura, que feia de prou bon conèixer. Estava espantat: allò li semblava un somni; però ho tornava a mirar ben bé i no podia dubtar

d'aquella completa semblança. Més tornà a perdre la confiança en els seus sentits, quan en una altra imatge s'hi vegé an ell mateix en la cova al costat del vell i del solitari, i després anà trobant aquella dòna de l'Orient, els seus pares, el senyor i la senyora de la Turingia, el seu amic el capellà del palau, i molta altra gent coneguda; però anaven vestits d'una altra manera, com si fossin d'un altre temps. I encara vegé moltes altres figures que li semblà conèixer sense poder anomenar-les. La seva imatge la trobà en diferents llocs del llibre, i cap al final la vegé més gran i ennoblida. Tenia una citara als braços i la senyora de Turingia li posava una corona. Se vegé en la cort imperial, en un vaixell, abraçat amb una donzella esvelta i molt bonica, en una batalla amb homes d'aspecte ferestec, i en amigable conversa am moros i sarrains. S'hi veia sovint amb ell un home de venerable aspecte, i ell se sentia tot respectuós davant d'aquella alta figura i estava content de veure-s'hi amb els braços enllaçats. Les ultimes imatges eren confoses i incomprensibles; però li causaren sorpresa i profund encís algunes figures d'aquell somni que havia tingut. En el llibre semblava mancar-hi l final. L'Enric se trobava molt contrariat i tot el seu desig era poder llegir el llibre i tenir-lo complet. Tornà a mirar moltes voltes les imatges i se desesperà al sentir que ls altres ja tornaven. Estava extranyament avergonyit: no gosava dir els seus descobriments. Tancà l llibre, i no més preguntà al solitari quin títol tenia i en quina llengua estava escrit, i l'altre li digué que estava escrit en provençal, i afegí:

— Ha passat molt temps de quan vaig llegir-lo: no m puc recordar bé de lo que diu; però per

la memòria que n tinc es una novela de les meravelloses aventures d'un poeta, i en ella s'hi explica i alaba la poesia i tot lo que té relació amb ella. En aquest manuscrit hi manca l final. Vaig dur-lo de Jerusalem: l'havia trobat en les deixes d'un amic mort i vaig endur-mel en memòria seva.

Després tots se donaren comiat. L'Enric tenia unes grans ganes de plorar, perquè s'havia aficionat molt an aquella cova i an el solitari. Tots van abraçar-lo de cor i ell mateix semblava haver-los cobrat estimació. A l'Enric li semblà que aquell home sel mirava amb esguard penetrant i amigable. Els ultims mots d'adéu que li digué foren singularment significatius, com si sabés el seu descobriment i volgués referir-s'hi. Els acompanyà fins a l'entrada de la caverna, i els demanà molt, sobre tot al xicot que anava amb ells, que no diguessin res de la seva estada a la gent del país pera no exposar-lo a indiscrecions, i tots li prometeren així. Quan li donaren l'ultim adéu, encomanant-se a les seves oracions, els digué:

— Trigui lo que trigui, ens tornarem a veure i riurem de les nostres converses d'avui. Una llum celestial ens envoltarà i ens alegrarem d'haver-nos tractat tant amigablement en aquesta vall de proves, animats d'iguals idees i sentiments. Segurament els angels són els que us han conduit aquí a tots plegats. Si porteu els ulls sempre fits en el cel, mai perdreu el camí de la vostra patria.

Llavores se separaren amb un callat reculliment, i la colla trobà aviat els companys tots inquietos; i enraonant enraonant arribaren aviat al poble, aon la mare de l'Enric, que ja estava amb ansia, els rebé am gran alegria.

